ARKEOLOJİ VE ARKEOLOGLAR DERNEĞİ

İLETİŞİM BÜLTENİ

Üç Ayda Bir Yayınlanır | Kasım-Aralık 1998 / Ocak-1999 | Sayı : XIV

Memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri için ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerinde ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat'i lüzum vardır.

21 Şubat 1931 Konya - Gazi Mustafa Kemal

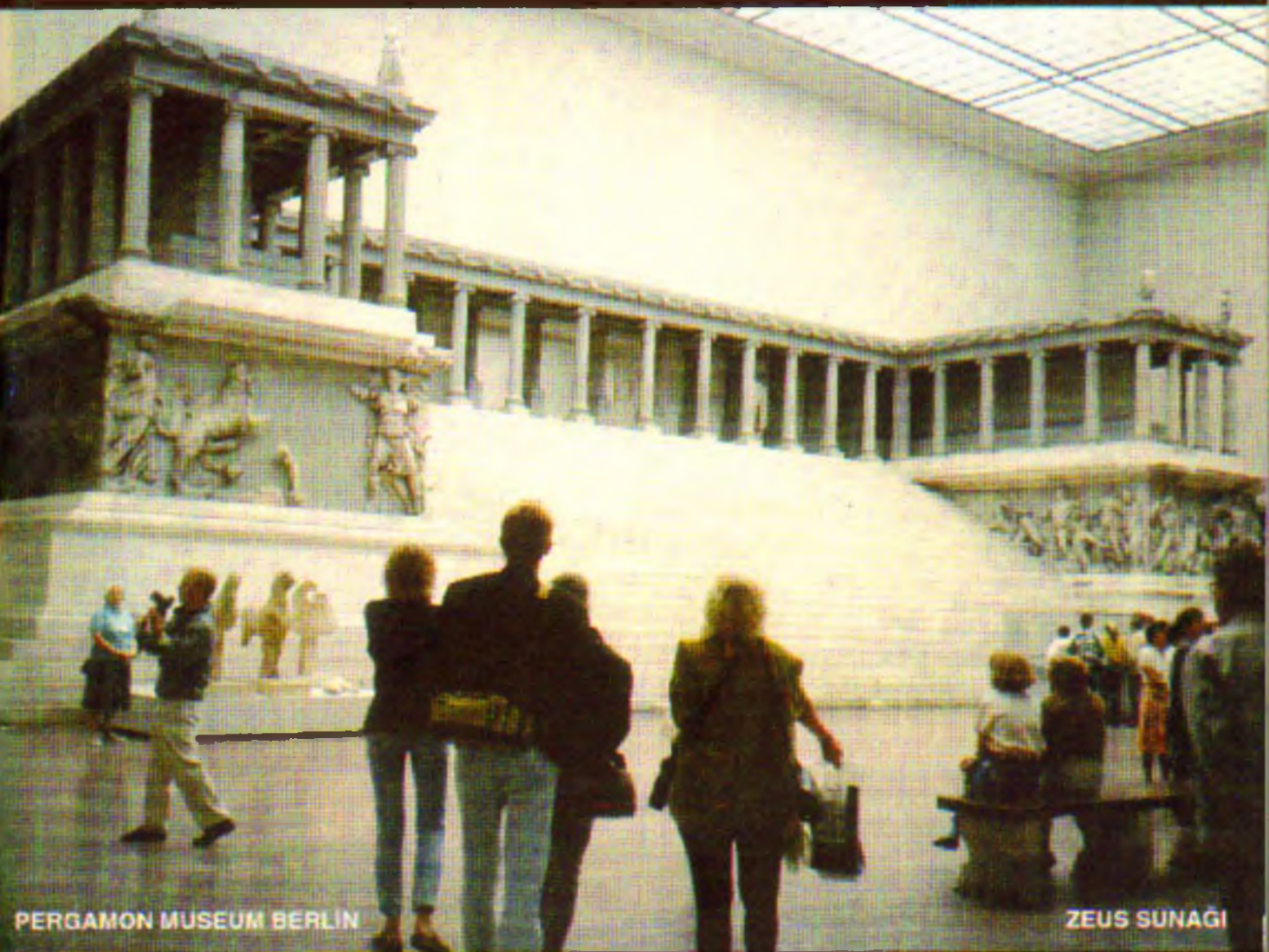

PERGAMON MUSEUM BERLİN

ZEUS SUNAĞI

İÇİNDEKİLER

Sunuş

HEP BİRLİKTE 2000'Lİ YILLARA
Yönetim Kurulu 3

Yazılar

TÜRKİYE DENİZ ARKEOLOJİK KAZILARI
Prof. Dr. Levent ZOROĞLU - Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Bşk. 4

Üyeleşi

ESKİ ESER KAÇAKÇILIĞI
Soner AİLŞOĞULLARI - Özgür ÇAVGA 6

Size yanıtlıyanlar 14

Ödül

PATARA-BODRUM'DA 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT'E DÖNÜŞTÜRÜLEN ALANA İLİŞKİN PATARA KAZI EKİBİ'NİN BİLİMSEL RAPORU
Prof. Dr. Fahri IŞIK
Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Antalya Şubesi 16

Ekibup

ANTİK TİYATROLAR KORUNMALI MI KORUNMAMALI MI?
Prof. Dr. Fikret KIRCA 22

Seminer

MÜZE ve EĞİTİM
ODTÜ Eğitim Fak. - A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi
Ankara Yıldırım Kültür Merkezi 23

Dünden Bugüne

MÜZELERDE ANILAR
Ü. Yıldız ŞİMŞİK 25

Yayın tanıtımı

ÜLUSLARARASI ALANDA KÜLTÜR VARLIKLARININ KORUNMASI
Yrd. Doç. Dr. Sibel ÖZEL 27

Yaşasın

OLAY ARKEOLOJİSİ
Doç. Dr. Sevil GÜÇER 28

Arşivden

ARKEOLOGLAR - KÜLTÜR DEĞERLERİ BİLGİSİZ KİŞİLERİN ELİNDE 30

Yurtdışı bültenler

Yerlerinden haberler 31

Sayın

Fotoğraf Çağkan TÜTÜNCÜ

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Adına Sahibi
Prof. Dr. Levent ZOROĞLU
Dernek Başkanı

Tel : (0.332) 241 00 41-1334
(0.312) 235 55 73
Fax (0.312) 233 98 71

Yayına Hazırlayanlar
Soner AİLŞOĞULLARI
Tel: (0.312) 324 31 60
Cep:(0.542) 632 88 44
Özgür ÇAVGA
Tel : (0.312) 310 08 76

Yazışma Adresi
P.K. 398 06042 Ulus ANKARA
Tel&Fax : (0.312) 310 08 76
Dernek Merkezi
Atatürk Kültür Merkezi II. Nolu Alan, Çağdaş Gazeteciler Lokali Yanı Hipodrom/ANKARA
Aidatlar İçin
T.C. Ziraat B. / Ulus Şb. 255457 No'lu
Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Hesabı
Kapak Resmi
Akif TARLAN
Yapım ve Baskı
EKİN TANITIM HİZMETLERİ ve MATBAACILIK LTD.ŞTİ.
Tel: (0.312) 419 48 90-91-92

"Bültende yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarına aittir"

Hep birlikte 2000'li yıllara;

Değerli meslektaşlarımız, sizlerle bir yılı daha geride bıraktık. Bu yıl sonunda 20. yüzyılı bitirip, yeni bir yüzyıla 2000'li yıllara gireceğiz. Yeni bir yüzyıla ve yeni bir millenium'a başlamanın heyecanını içimizde taşıyoruz. Şu anda ilk satırlarını okumaya başladığınız bültenimizin 14. sayısında sizlere daha iyiyi derneğimizin sınırlı olanaklarıyla sunmaya çalıştık.

Bu sayımızda ağırlıklı olarak "Eski Eser Kaçakçılığı" konusuna yer verdik. Yıllardır hep bize sorular soran, eski eser kaçakçılığı ve tahribatı ile ilgili yazılar yazan gazeleci özgen ACAR'a bu kez de "biz soralım" dedik ve bu sayımıza konuk ettik. Derneğimiz Yönetim Kurulu üyesi Soner ATEŞOĞULLARI Özgen ACAR ile "Eski Eser Kaçakçılığı" konusunda bir söyleşide bulundu. Dernek başkanımız Prof. Dr. Levent ZOROĞLU "Türkiye'deki Arkeolojik Kazılar"ı konu alan yazısıyla, bu alandaki sorunları tartışmaya açmayı amaçladı. Derneğimiz Antalya Şubesi Başkanı Prof. Dr. Fahri IŞIK Patara - Bodrum'da 1. Derece Arkeolojik Sit'e dönüştürülen alanla ilgili hazırlanan bilirkişi raporuna karşı, kazı ekibinin bilimsel raporunu meslektaşlarımızın bilgisine sundu. Fethiye'deki muhabir üyemiz Pınar DÖĞERLİ KAFAOĞLU'nun antik tiyatroların kötü kullanımına ilişkin tepkisini dile getiren mektubunu bir mektup köşesinde bulacaksınız. İstanbul Şubemiz Yönetim Kurulu Üyesi Doç. Dr. Sevil GÜLÇUR ülkemizde TÜBİTAK'ın öncülüğün de yeni yeni uygulanmaya başlayan "Uzay Arkeolojisi" ile ilgili makalesini sizler için kaleme aldı. Bültende ayrıca ODTÜ Gelişme Vakfı, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Ankara Almanı Kültür Merkezi İşbirliği ile gerçekleştirilen "Müze ve Eğitim" Semineri sonunda oluşan bildirgeye, müzeci meslektaşlarımızın ilgisini çekeceği düşüncesiyle yer verdik. Dünden Bugüne köşemizde ise sizleri biraz geçmişe götürüp anılarınızı tazelemek istedik. Yayın tanıtımı olarak Sibel ÖZEL'in doktora tezi olan çok özgün bir kitabı tanıttık. Konuyla ilgili olanların hiç kaçırmaması gereken bir kitap.

Yaşadığımız yüzyıl yeryüzünde devrimlerin, savaşların, ekonomik krizlerin, teknolojik – bilimsel gelişmelerin ve küresel sorunların yaşandığı bir dönem olarak tarihteki yerini alacaktır. Ülkemiz de 20. yüzyıldaki bu değişim ve gelişmeleri kendi nesnel koşulları içerisinde yaşamıştır.

Bu yüzyılın son çeyreğinde Türkiye'de izlenmeye başlanan yanlış siyasal ve ekonomik politakalar sonucunda toplumumuzda bir kültürel erozyon yaşanmıştır. Bu erozyon doğal ve kültürel mirasımızın yağma ve talanına yol açmıştır. Ülkemizin değerli bilim adamlarından Sosyolog Prof. Dr. Emre KONGAR'ın tanımlamasıyla "Yamyamlar" ca bu değerlerimiz yağma edilmiştir.

İçinde bulunduğumuz koşullar ve örgütsel güçsüzlüğümüz nedeniyle "Yamyamlar"la mücadelede başarılı olunamamıştır. Ne yazık ki yağma ve talan politikalarının önüne geçilemeden, bunları önleyici hiçbir ciddi önlem almadan, bu sorunları yeni bir yüzyıla da taşıyacağız.

İnsanlığın ortak mal varlığı olan doğal ve kültürel mirasın korunmasındaki zaaf salt bizlerin örgütsel gücündeki yetersizlikten kaynaklanmamaktadır. Bu değerlere öncelikle sahip çıkması gereken devlet erki ve onun bürokrasisinin uluslararası sözleşmeler, anayasa ve yasalarla güvence altına alınmış olan temel hak ve özgürlüklerden "Örgütlenme Hakkı"nı kendi erkine karşı örgütlenen bir güç olarak görme anlayışından uzaklaşamamasında aramak gerekir.

Oysa çağdaş ülkelerde sivil toplum örgütleri, meslek odaları ve sendikalar toplumun itici gücünü oluşturan temel öğelerdir. Bu örgütler aynı zamanda demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. Ülkemiz de iso kendi mesleki alanımızda ne zaman bir seyler yapmak istesek, yönetime katılma, yöneticilerimizi seçme isteklerimizi dile getirsek veya bu değerleri korumamaya yönelik devlet bürokrasisinin yaptığı bir uygulamayı eleştirsek karşımızda bürokratik şiddeti görmekteyiz.

21. Yüzyıla bir kala, bir çok uygarlığa beşiklik etmiş olan Anadolu'da yaşayan ülkemiz insanlarına uygulanan bu demokrasi dışı hareketlerden biran önce vazgeçilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Ülkemizde yaşanan tüm bu gelişmeler sürecinde Mayıs 1999'da Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği'nin IV. Olağan Genel Kurulunu gerçekleştireceğiz.

İkibinli yıllarda, Arkeolojiyi ve Arkeologları yaşamın her alanında etkin kılacak, ülke gündemindeki sorunların gerisinde kalma yerine çözüm önerileri getirecek, ülkenin doğal ve kültürel mirasını tahrip ettirmeden gelecek kuşaklara güvenle devredecek güçlü bir Yönetim Kurulu'na gereksinim duyulacaktır.

21. yüzyılın çağdaş uluslarıyla ve bu ulusların vatandaşı olan meslektaşlarımızla koşut bir dünyada yaşamak, bu onurlu mesleği yüceltmek ve hakettiği yere taşımak aynı zamanda hepimize düşen ulusal bir görevdir.

Bu bağlamda bu onurlu görevi ikibinli yıllara taşımak için üyelerimizin şimdiden kendilerini hazırlamalarını, ikibin yılının Yönetim Kurulu'nun oluşturulmasına katkıda bulunmak üzere büyük bir coşku ve heyecan içinde derneğimizin IV. Olağan Genel Kuruluna katılmaya çağırıyoruz.

Hep birlikte 2000'li yıllara

Saygılarımızla,

Yönetim Kurulu

Prof. Dr. Levent Zoroğlu
Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Genel Başkanı

TÜRKİYE'DEKİ ARKEOLOJİK KAZILAR

İnsan, bir yandan kendi geleceği ile ilgili düzenlemelerde bulunurken, diğer yandan da geçmişi ile ilgili bilmediklerini aramak, ulaştığı uygarlığın gelişim basamaklarının neler olduğunu öğrenmek eğilimindedir. Çünkü, geleceğini biçimlendirmede, geçmişte edindiği deneyimlerden yararlanmak zorundadır. Kendi ulusal geçmişini, yaşadığı toprakların tarihsel geçmişini, aynı biçimde başka ulusların ve ülkelerin yaşadıklarını tanıyarak deneyim ve sentezlerle, geleceği biçimlendirmede kullanan toplumlar, gelişme ve yükselme için gerekeni yapan ve bu konuda da başarıya ulaşan ve ulaşabilecek olan toplumlardır.

Geçmişi bize öğreten bilim dalı tarihtir. Geçmişte yaşayan toplumların yaşadığı olayları, bunların ortaya koyduğu kültür ve sanatı, başka kültürlerle olan ilişkilerini, yer ve zaman belirterek yorumlayan tarih, bunu yapmak için doğal olarak, başka bilim dalları tarafından yürütülecek çalışmalara, ortaya konacak verilere ve bilgilere gereksinim duyar. İşte arkeoloji bir bakıma bu görevi üstlenmiş bilim dallarından biridir. Bir başka deyişle arkeoloji, özellikle yazısız ve ilk yazılı devirlere ait tarihin yararlanabileceği kaynakların bulunmadığı, ya da kıt olduğu devirler hakkında bilgilerimizi artırıcı araştırmalar yapar. Bunun için de geçmişteki insanların yaşamış olduğu yerleşmelerde onların yaşamlarını, kültürlerini, sanatlarını öğrenmek, kısacası, onların yaşamları boyunca kullandıkları, kendilerinin olan çeşitli eşyaları ve diğer kalıntıları ortaya çıkararak, bunları değerlendirmek, arkeoloji, **özellikle kazı yaparak, veri aramak ve bulduklarını değerlendirerek, çeşitli konulardaki eksik bilgileri tamamlamakla amacına ulaşmış ve aynı zamanda araştırma yapılan çağlar hakkındaki tarihi bilgilerimize, bu yeni malzemeler yardımıyla katkıda bulunmuş olur.** İşte bu yüzden arkeolojik kazılar önemli bir araştırma yöntemi olarak benimsemiştir. Ancak bu noktayı belirtmekte de yarar görüyoruz : Amacı ve eldo edilecek bilimsel veriler ne denli önemli olsa da, henüz yerine oturmamış olan koruma ve kullanma koşulları dikkate alındığında, bir arkeolojik kazı aynı zamanda bir yıkımın başlangıcıdır ve ülkemiz bu yıkımın örnekleriyle doludur.

Arkeoloji biliminin laboratuarı, bir başka deyişle geçmişin araştırmasını yapan bir bilim dalı olarak araştırma alanı, antik kentler, benzeri eski yerleşmeler ve kalıntılardır. Bu çalışmalar uzun zaman alan, çeşitli uzmanlık alanlarından oluşan ekiplerin, yoğun emek harcadığı, aynı zamanda özel olarak yetiştirilmiş iş gücüne gerek duyan, parasal harcaması çok olan bir çalışmadır. Durum böyle olunca, arkeolojik kazı ekiplerinin oluşturulmasında, çalışmaların yürütülmesinde ve sonuçlarının değerlendirilmesinde çeşitli güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Bunlar uzun zaman alan ve masraf gerektiren çalışmalardır. **Örneğin, iki büyük savaş yüzünden gerçekleşen kesintiler dışında, Efes kazılarının başlamasının üzerinden 100 yılı aşkın bir zaman geçtiği ve günümüzdeki Efes kalıntılarının nasıl kentin en fazla dörtte biri kadar bir alanı kapladığı düşünülürse, arkeolojik kazılar hakkında yukarıda belirttiğimiz tanımlamaların niteliği daha kolay anlaşılır kanısındayım.**

Ülkemizde üniversitelerin arkeoloji, tarih ve sanat tarihi dallarındaki bilim adamları tarafından otuzu aşkın arkeolojik kazı yapılmaktadır. Üniversiteler dışında ayrıca müzelerimiz de, özellikle acil olarak gerçekleştirilmesi gereken "Kurtarma Kazıları"nı yürütürler. Anayasamıza göre yer üstü ve yer altındaki tüm kültür varlıkları "devletin malı" olduğu için, bunların arkeolojik kazılarla gün ışığına çıkarılması hakkı da yasayla Kültür Bakanlığı'na verilmiştir. **Türk ve yabancı bilim ekiplerince yürütülen tüm arkeolojik kazılar Kültür Bakanlığı adına gerçekleştirilir.** Herhangi bir yerde kazı yapılmasına da yine Kültür Bakanlığı burada kazı yapmaya istekli olan bilim adamının hazırladığı raporlar doğrultusunda karar verir. Doğal olarak Türk kazılarının parasal harcamalarının büyük bir bölümünün kaynağı da Kültür Bakanlığı bütçesinden sağlanır.

Buraya kadar, bilimsel bir çalışma olan arkeolojik kazıların yapılma nedeniyle ilgili, fazla ayrıntıya girmeden yaptığımız açıklamalardan sonra, **Kültür Bakanlığı ile arke-**

olojik kazıları yürüten bilim ekipleri ile ilgili bazı uyumsuzluklara değinmek ve bunlara çözüm önerileri getirmek istiyorum.

1- Bir arkeolojik kazının bilimsel bir proje olduğu ve bu projelerin sonuca ulaşması Efes örneğinde olduğu gibi en az yüzyıllık çalışmalar gerektirdiği halde, kazıların yürütülmesine karar veren Kültür Bakanlığı 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası gereği, kazı izinlerinin süresini 1 yıl ile sınırlı tutmuş, kendi adına kazı yapan bilim heyetinin ödeneğini de eldeki bütçe olanaklarının kıtlığı nedeni gösterilerek 1, ya da 2 ay kullanılabilecek biçimde düzenlenmiştir. Böylece binlerce yıllık bir kültür ve kalıntı birikimine sahip bir eski yerleşme, birer yıllık izinlerle, birer aylık süreler ve kıt paralarla kazılıp ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Sonuç, verimsiz ve bilimsel verilerin elde edilmesinin gittikçe olanaksız hale geldiği çalışmalardır. Halbuki, belli sonuçları elde etmeye yönelik bir çalışma olan arkeolojik kazıların, örneğin beşer yıllık proje dilimleri biçiminde hazırlanması, bu projelerin 5 yıl boyunca harcayacağı olası ödeneğin – geçerli enflasyon birimleri de dikkate alınarak – oluşturulması halinde hem kazı yapan bilim adamının ufkunu görebilmesi sağlanacak, hem de bu 5 yıllık süre için çalışmalar bu çerçevede yönlendirilecektir. Bir başka deyişle, kazı izinlerinin verilen çalışma projesine bağlı olarak beşer yıllık zaman dilimleri biçiminde gerçekleşmesi halinde, bu 5 yıllık çalışmaların sonuçları elde edilebilecek ve bunlarla ilgili sonuç raporları yayınlanabilecektir.

2- Kazı izinlerinin verilmesindeki teknik işlemler bir yana bırakılırsa, günümüzde geçerli olan yeni bir kazının başlatılması ve kazı izni verme yöntemi, ne yazık ki, bilimsel veriler ve Türkiye'nin ekonomik ve bilimsel gerçekleriyle bağdaşmamaktadır. Öncelikle bir arkeolojik kazı belli bilimsel sonuçları elde etmeye yönelik bir uğraş olduğu için bu çalışmayı yürütecek kişilerin bilimsel yetkinliklerinin kim tarafından denetleneceği de başlı başına bir sorundur. Arkeolojik kazıların yapılış biçiminden, elde edilen sonuçların sunuluş biçimine kadar pek çok evrede bilimsel denetim gerçekleşmemektedir. Doğal olarak bu bilimsel denetimin şimdi olduğu gibi–Kültür Bakanlığı bürokratları tarafından yapılması da beklenemez. Dolayısıyla, nasıl ki, üniversitelerde, ya da TÜBİTAK, TÜBA gibi kuruluşlarda bilimsel denetimin işletilmesi için belli düzenlemeler oluşturulmuşsa, Kültür Bakanlığının organizasyonu ve katılımıyla, bilim adamları, arasından belli bir süre için, seçimle gelen bir komisyonunun, özellikle kazı projelerini ve bu projeleri hazırlayan bilim heyetlerini tarafsız ve bilimsel veriler ışığı altında değerlendirmesi, kazı izinlerinin de bu denetimden geçtikten sonra verilmesi, her proje bitiminde elde edilen bilimsel sonuçlar hakkındaki raporların da yine bu tarafsız denetimden geçmesi ve kazıların sürmesinin ya da sürmemesinin bu sonuçlara göre sağlanması en çıkar yoldur. Böylece bürokrasinin bilimi denetlemesi gibi bir sorun ortadan kalkacağı gibi, aynı mesleği icra eden bilim adamları da bu tarafsız ve hissi olmayan denetimden rahatsız olmayacaklardır.

3- Kazı ekiplerinin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri de iş yasalarımızla ilgili sorunlardır. Öncelikle bir bilim adamını bir işveren–müteahhit konumuna sokan şu anki mali uygulamalar, bu uygulamalardan kaynaklanan ve çoğu zaman bilim adamını maddi ve manevi baskı altında tutan bürokrasi, Maliye Bakanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Sayıştay gibi kuruluşların görüşleri de alınarak yeniden düzenlenmelidir. Kazıların bilim adamları tarafından hazırlanan projelerine dayanılarak oluşturulan bütçelerinin harcamasındaki güçlükler ve bürokrasi yukarıda belirttiğimiz kriterler ışığında tümüyle değiştirilmelidir.

Yıllardır hiç bir emekle yürütülen, sonuçları uluslararası nitelik taşıyan ve bilime katkıda bulunan arkeolojik kazıların her aşamasında karşılaşılan bürokratik, bilimsel ve mali güçlüklerin çözümü konusunda Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği bir anket yapmayı planlamaktadır. Şimdiki halde kazı bürokrasisini yönlendiren kuruluşlara iletilecek olan bu anketin sonuçlarına göre bir yönetmelik taslağı hazırlama çalışmaları yapma arzusundayız. Umuyoruz ki, bu güne kadar, öteden beri birikmiş sorunlar için önemli bir adımın atılmadığı tarsine her gün yeni sorunların önceki sorunlara eklendiği bir ortamda, derneğimizin bu çalışması tüm meslektaşlarımız ve ilgili kurumlar tarafından desteklenir ve Kültür Bakanlığının bu konuya eğilmesine katkıda bulunur.

Derneğimiz Yönetim Kurulu Üyesi Soner ATEŞOĞULLARI Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından gazeteci Özgen ACAR ile "Eski Eser Kaçakçılığı" konusunda söyleşti.

ÖZGEN ACAR

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi (1962) mezunu Özgen Acar (60) gazeteciliğe (1960) Cumhuriyet'te başladı. Reuters Ajansını Ankara'da (1972) açtı. Bodrum'da turizmle (1974) altı yıl uğraştı. 1980'de mesleğe döndü. Milliyet Gazetesinin Atina Temsilciliği görevini dört yıl, Ankara Bürosu Haber Müdürlüğünü iki yıl, New York Temsilciliğini bir yıl sürdürdü. New York'ta üç yıl serbest gazetecilikten sonra Cumhuriyet Ankara Bürosu'na (1990) geçti. İki yıl için Genel Yayın Yönetmenliği görevini (1992 - 94) yüklendi. Şu anda Ankara Bürosu'nda araştırmalar yapıyor. Türk mesleki örgütlerinde çeşitli görevlerde bulundu. Ayrıca, Uluslararası Gazeteciler Federasyon'unda (FIJ) Türkiye'yi bir, Avrupa'yı altı yıl temsil etti. İki yıllık yabancı hizmetini Bulgaristan Sınırı'ndaki bir karakolda tamamladı. Buradaki çalışmalarından dolayı 5. Kolordu Komutanlığı, ilk kez bir yedek subaya başarı belgesi ile ödüllendirildi (1967). Özellikle araştırma dalında çeşitli basın ödüllerinin yanı sıra, değişik tarihlerde "Yılın Gazetecisi" seçildi. Seda: Simavi Basın Ödülü (1990) ile onurlandırıldı. Abdi İpekçi Barış Ödülünü Atina ve İstanbul'da alan tek kişi oldu. ABD'de yayımlanan bir araştırması "Ulusal Dergi Editörleri" ödülüne aday gösterildi. Özellikle Türkiye'nin tarihsel ve kültürel mirasının korunması ve kaçırılan eserlerin Türkiye'ye geri getirilmesi konusunda yıllarca süren çalışmalar yaptı. Bu konuda Roma'da yapılan uluslararası UNIDROIT toplantılarına katılan Türk Heyetinde Dışişleri Bakanlığı Danışmanı olarak bulundu. Bu çalışmaları kendisine Boğaziçi Üniversitesi tarafından Onursal Doktor Ünvanının verilmesine (1996) neden oldu. Evli ve bir erkek çocuk sahibi.

Derneğimiz Yönetim Kurulu Üyesi Soner ATEŞOĞULLARI Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından gazeteci Özgen ACAR ile söyleşirken.

▶ Gazeteciliğe başladığınızdan beri arkeoloji ve eski eser kaçakçılığı konularına eğiliyorsunuz. Bu ilgi nereden geliyor?

Gazeteciliğe 1960 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi 3. sınıf öğrencisiyken başladım. Fakat arkeoloji, özellikle eski eser kaçakçılığı konusuna profesyonel olarak yönelmem 1970 Temmuz'unda oldu. İngiliz gazeteci Peter HOPKIRK Türkiye'ye gelmişti. Türkiye'de bir araştırma yapıyordu. Türkiye'den kaçırılmış bir hazine New York Metropolitan Sanat Müzesine (MET) satılmıştı. Onun peşine düşmüştü. Geldiğinde bir takım yabancı diplomatlara sormuş; "En iyi arkeoloji muhabiri hangi gazetededir" diye. Tabi diplomatlar da Türkiye'de hiç bir gazetenin arkeoloji muhabirinin olmadığını söylemişler. Bu gün de yok zaten. Buna mukabil konu dışı ama Türkiye'de İtalya'dan da fazla; 3 bin antik kent ve 10 binlerce höyük, tümülus var. Yani 60 bin köye ortalama bir antik bir olay düşüyor. Peter HOPKIRK bunun üzerine "Bu işlerden anlayan bir gazeteci var mı?" demiş. Benim adımı vermişler. Niye benim adım? Çünkü arkeoloji merakımdı. Tam 50 yıl önce ilkokulda öğrenciydim. Öğretmenimiz bizi alır her çarşamba İzmir'de bir yere götürürdü. Kadifekale'ye, Agora'ya ya da müzeye götürürdü. Hafta hiç unutmuyorum bir gün bizi Bayraklı'ya (Eski İzmir) götürdü. Tam 50 yıl önce gittiğimizde Profesör AKURGAL o yıl kazıya başlamıştı. Geçenlerde İzmir'de öğretmenimi buldum ve Bayraklı kazısına götürdüm. Ekrem hocayla birlikte bir hatıra fotoğrafı çektirdik. 50 yıl öncesinin üç kişisi olarak çok güzel bir anı olarak kalacak.

▶ Hocanızın arkeolojiye olan ilginizde etkisi var o zaman.

Yüzde yüz. İkinci bir etki, Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir KABAAĞAÇLI'nın İzmir'de bir kaç sokak öteden komşumuz olmasıdır. O zaman İzmir'de çıkan Demokratik İzmir Gazetesi'nde öyküler yayınlardı. Biz bunları büyük bir heyecanla okurduk. Oradan sonra aradan yıllar geçti. 1963

yılında kendi kendime dedim ki bütün bu mitolojik öykülerin yüzde 80'i Anadolu'da geçiyor. Bir dolaşayım, Anadolu'ya bakayım. Anadolu'da nerelerde bu öykü ile bağlantılı yerler var. Ve İstanbul'dan yola çıktım. Otostop yaparak Bodrum'a, Aphrodisias'a kadar gittim. Bir yaz boyu gezdim. Fakat o arada başıma talihsiz bir olay geldi. Her gittiğim yer ile fotoğraflar çekiyorum. Bergama'ya geldiğimde bir pansiyona yerleştim. O ana kadar çektiğim fotoğrafları masanın üzerine bırakıp Asklepieion'a falan gittim. Akşam döndüğümde bir de baktım, çektiğim filmler ucundan çekilerek açılmış, çağırdım pansiyoncuyu "yahu nedir bu vaziyet?" dedim. "Gazeteci bey merak ettim ne gibi filmler çekmişsiniz" dedi. Yapılacak bir şey yoktu. Ertesi yıl aynı turu bir daha yapmak zorunda kaldım.

▶ Bu kadar ilginiz vardı da neden arkeoloji tahsili yapmadınız?

Yalnız benim eskiden beri bir tutkum vardı. Orta okul 3'ten beri SBF'ne gitmek istiyordum. Arkeoloji, mitoloji, tarihsel ve kültürel miras bende bir merak şeklindeydi. İdealim Mülkiyeye girmekti. O dönemde Tıp Fakültesi, Teknik Üniversite ve Güzel Sanatlar Akademisi ve Mülkiyenin giriş sınavları vardı. Öbürlerine sorbestçe kayıt yaptırabiliyordunuz. Ben sadece Siyasalın sınavına girdim. Ve kazandım.

▶ Bunca yıldır gazeteci olarak eski eser kaçakçılığı, tahribatı gibi konuların üzerine eğildiniz. Bunca yıldan, bunca çabadan sonra nereden nereye geldik?

Şimdi eski eser kaçakçılığının iki yönü vardır. Birincisi Türkiye içinde, İkincisi dışarda. Bu eski eser kaçakçılığı bir boru hattı "Pipeline" gibi, bir ucunda talep, diğer ucunda arz var. Talep dediğimiz zaman Amerika'daki, İngiltere'deki, İsviçre'deki, Japonya'daki talebi kastediyoruz. Bunlara "pazar ülkeler", arz eden ülkelere de "kurban ülkeler" deniliyor. Kurban ülkeler Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, İtalya, Kıbrıs, Irak, İran ve Çin. Kurban ülkelerin kişi başına düşen milli gelir çok az. Talep eden ülkelerin milli geliri ise çok fazla. Ayrıca talep eden ülkelerin tarihsel ve kültürel mirası yok. Talep sürekli var. Özel koleksiyoncular, galeriler ve müzeler bunları satın alıp, sergiliyorlar. Türkiye'de köylüden 7 bin dolara alınan bir eser, New York'ta 540 bin dolara satılıyor. Bu 540 bin dolar Türkiye'nin cebine girmiyor. 7 bin dolar Türkiye'nin cebine giriyor. Orada 540 bin dolara satılması önemli bir faktör. Şimdi bu faktörü kırmak için ne yapmak lazım? Kolay bir iş değil. Büyük bir olay. Bu konuda bugüne kadar neler kaydedildi, onu anlatayım size. "Karun Hazinesi" davası açıldığı zaman Amerika'daki bütün galeriler, müzeler Türklerin gerzekliğine (!) gülüyorlardı. "25 - 30 yıl geçmiş aradan. Türkler zaman aşımına uğramış bu eserleri yeni istiyorlar. Akılları neredeydi?" diyorlardı. Aynı kurn Türkiye'de de geçerliydi.

▶ Mümkün görmüyorlar mıydı?

Kesinlikle mümkün görmüyorlardı. "Böyle bir hukuk olayı olamaz" diyorlardı. Fakat 6 yıl süren dava aşamasından sonra, Türkiye'nin davayı kazanacağını anlayınca kendiliğinden iade ettiler. Bu hazinenin Türkiye'ye geri verilmesi olağanüstü bir olay oldu. Amerikan basınında haberler çıktı. Mahkeme sonucuyla alacak olsalardı, diğer ülkelere de örnek olacaktı. "Ve sanki barajın kapakları açıldığında sular nasıl boşalırsa, Amerikan müzeleri de öyle boşalacaktı" diye yazdılar. Bunların arkasından "Elmalı Davası" açıldı. Onun dışında çeşitli müzayedelerden, özel koleksiyonerlerden Türkiye'den kaçırılmış eserler, Türkiye'ye geri getirildi. Tabi bu olaylar Amerikan basınına devamlı yansıyor. Özel müzelerin yönetcileri ve özel koleksiyonerler büyük şaşkınlık içinde kaldılar. Ve öyle bir durum oldu ki artık Amerikalı bir antikacı, bir müze müdürü, bir koleksiyoner Türkiye'den gelmiş bir eseri almak istemiyor.

▶ Bir caydırıcılık oluştu değil mi? Bu bizim açımızdan çok önemli.

Müthiş önemli. Sadece bizim açımızdan değil diğer kurban ülkeler için de önemli. New York MET 1996 yılında bu Karun Hazinesine 1.7 milyon dolar harcadı. Mahkemeye bir 5 - 6 milyon dolar harcadı. Ve ne oldu birden elinden gitti. Müze bunları bağışla almıştı. Bağışlayanlara karşı güç durumda kaldı. Alıcı şimdi, "Ben bunu alsam, iki gün sonra Türk hükümeti bunu duyar. Bu işi ciddiye de alıyor. İki gün sonra geri ister. Paramı da geri alamam. En iyisi ben bu işe bulaşmayayım" diyor. Şimdi bu olay boru hattındaki talebin kırılmasına yol açtı. Bu çok önemli. Artık Türkiye'den kaçan eserleri satın almak istemiyorlar.

▶Elmalı sikkeleri konusunda açılan dava ne aşamada. Bir bilginiz var mı?

Son aşamada Boston'da Jüri önünde bir duruşma yapılacak. Sanıyorum 8 Mart'ta duruşması başlıyor.

▶ Bir kaç dava daha kazanırsak herhalde bizim ülkemizden giden eserleri hiç almak istemeyecekler?

Gayet tabi, sorun sadece mahkeme kazanmak değil. Örneğin, G. Antep'ten kaçırılan Zeugma Mozaikleri önümüzdeki günlerde Türkiye'ye geri verilecek. Yine benim ortaya çıkardığım Sivas'taki Divriği Ulu Camiinin Panoları da önümüzdeki hafta geri gelecek. Bunlar Ameri-

kan basınına yansıyor ama Türk basınına yeterince yansımıyor.

▶Peki neden böyle? Bizim basınımız bu konularda neden böyle ilgisiz kalıyor? Hem eski eser kaçakçılığı konusunda hem de halkı bilinçlendirme konusunda medyamızın büyük bir bölümü çok duyarsız.

Duyarsız. Çünkü ilkokuldan bu yana kendilerine bu eğitim verilmiyor. Diğer kesimler de öyle. Örneğin, Amerika'daki bu davalar için Maliye Bakanlığı "Canım bu kadar parayı harcamaya ne gerek var" diyebiliyor. Dolayısıyla ha o gazeteciler ha Maliye Bakanlığında bunu söyleyen zihniyet. Fakat bu eserlerin Türkiye'ye geri getirilmesinden sonra bir kavram değişikliği oldu. Hiç unutmuyorum Karun Hazinesi geri geldi. Ankara'da Anadolu Medeniyetleri Müzesinde açılıyor. Zamanın Kültür Bakanı, Cumhurbaşkanı DEMİREL'i de davet etti. DEMİREL'in sandıklar açılırken bir sözü var. "Ben başbakanken benden bu dava için para istiyorlardı. İstemeye istemeye imzalıyordum. Ama geri geleceğine hiç inanmıyordum. Şimdi geri gelmiş olmasından dolayı mutluyum" dedi.

▶ Mucize gibi !

Gerçekten bir mucize gerçekleştirildi. Bu benim 1970 yılından 1993 yılına kadar takip ettiğim bir olay...

▶ Bu hazinenin geri getirilmesi konusunda acele edildiği, davanın sonucunun beklenmediği yönünde eleştiriler oldu. Buna ne diyorsunuz?

Ben "Evet acele edildi, beklenmesi gerekirdi" diyorum. Çünkü Amerika'da bu konuda bir yasa yok. Ancak mahkemelerin aldığı kararlar diğer mahkemeler için "emsal" oluyor. Bir bağlayıcılığı yok. Diyor ki karşı taraf (MET), "Türk hükümeti bunun kaçırıldığını biliyordu. Bu güne kadar ciddiyetle izlemedi. Ta ki bir gazeteci sahneye çıkıp, bu işin üzerine gidinceye kadar". Karşı tarafın iddiaları çürütüldü, emsal olayı ortadan kaldırıldı. Orada maalesef bir pazarlık söz konusuydu. Zamanın Genel Müdürüne İspanya'daki bir toplantıda "Bu hazineyi geri vermeye hazırız, ayrıca o zamanki Genel Müdürün deyimiyle hunilerle para akıtacağız size" denci. Fakat niye hem hazineyi versin, hem zarar görsün hem de üzerine hunilerle para versin ! Olacak iş değil ! Sonra ben bunu öğrendim. Bu işte pazarlık olmaması gerektiğini yazdım. Onun üzerine bundan vazgeçildi. Görüşmeler sürmekle beraber mahkeme de devam etti. Fakat bir süre sonra müze başka bir öneriyle geldi. "Efendim 80 eser kalsın, diğerlerini verelim" diye. Onu da duydum yayınladım. Bu arada müze Amerika'nın ünlü eski Dışişleri Bakanı Cyrus VANCE'ı görevlendirdi. Çünkü emekli büyükelçi olan müdürün eşi onun sekreteriydi. VANCE'ı pazarlık yapsın diye Türkiye'ye gönderdiler. VANCE o sırada Yugoslavya'da Sırp - Boşnak görüşmesinde arabuluculuydu. Ve bunu görüşme bahanesiyle Türkiye'ye gelmeye kalktı. Ben bunu da yazdım. Zamanın Kültür Bakanı kendisine randevu verdiği halde, bu yayının üzerine buluşma gerçekleşmedi. Ondan sonra Genel Müdür görüşmeleri sürdürdü. Bırakılacak eser sayısı yanılmıyorsam 80'den 35'e düştü. Sonuçta Türkiye 8 eseri orada bırakarak hazineyi geri aldı.

▶ Bu da büyük başarı ama orada mahkemelerin vereceği karar kesinleşseydi, Türkiye için çok daha iyi olurdu değil mi?

Gayet tabi. Ya kazanamasaydık ne olurdu? deniyor. Şimdi düşünebiliyor musunuz? adam kendi durup dururken "vereyim" diyor. Nedir bu ? Kaçınılmaz bir durum var. Artık onu beklemek lazım. 6 yıl geçmiş, 3 milyon dolar mahkeme masrafı yapmışsın. Artık sonunu getirmek gerekir.

▶ Ama yine de herşeye rağmen eserleri geri aldık. Bence bu da sevindirici bir gelişme. Bundan sonraki davalarda belki çok daha kararlı olup sonuna kadar gidilebilir?

Kuşkusuz. Şimdi Mimar Sinan'ın ünlü bir hikayesi vardır. İstanbul'daki Süleymaniye Camiini yaparken mahalledeki çocuklardan biri demiş ki "Yahu minarelerden biri eğri" Sinan çağırmış çocuğu. "Hangisi eğri?" Çocuk "İşte şu" demiş. Sinan "bağlayın urganları" demiş. Çocuğa sormuş, "hangi tarafa çekeyim?" "Bu tarafa çekin." Çektirmiş. "Düzeldi mi?" demiş. Çocuk "Düzeldi demiş. Tabiki böyle düzelmez. Ama amaç Sinan kendine "Eğri minare yaptın" dedirtmemek. Dolayısıyla yönetici denilen insan, Genel Müdür denilen insan, eğri iş yapmamak zorundadır. Yaptığı iş belki doğru olabilir. Eserler zaten geri gelecekti. Ama enikonu sonunda bir takım insanlar çıkıp en azından bunun gibi "bunda sonuna kadar gidilmeliydi" diyebiliyor. Bir eğrilik var bu işte.

▶Türkiye'de bazı çevreler yıllardır arkeolojik eserlerin alım - satımının yurt içinde serbest bırakılmasını istiyorlar. Sizce bu doğru mu yanlış mı?

Şimdi olaya şu açıdan yaklaşmak gerekir. Bunun iki yönü var. Birincisi Türkiye'nin tarihsel ve kültürel mirasının gün ışığına çıkarılması, korunması ve onarılması. Bu bilim adamları ve müzeler tarafından yapılmalıdır. Öncelik bunlardadır.

▶ Kesinlikle.

Arkeologlar, bilim adamları kazacaklar ve bulduktan, eserin hangi ortamda, hangi organik

ya da inorganik bağlantılar içinde olduğunu tespit edecekler. Bu, tarihin aydınlatılması bakımından çok önemli. Bir eser çıkıyor. Örneğin, Aphrodisias'da olan bir olay. Bir baş "Sakallı erkek başı" diye Amerika'da satılıyor. Sonradan bunun Aphrodisias'tan kaçırıldığı anlaşılıyor. Geri geliyor ve daha sonra Aphrodisias'daki uzmanlar bunu bir başka parçanın üzerine koyduklarında Pitagoras'ın madalyonu olduğu anlaşılıyor. Çünkü altında Pitagoras yazıyor. Öbür türlü sadece "sakallı erkek başı" olarak kalacaktı. Halbuki şimdi Pitagoras'ın nasıl bir insan olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla arkeoloji bu bakımdan önemli. Ancak şöyle bir olay var. Birinci olay arkeolojik, ikincisi kaçakçılık. Bugün Türkiye Cumhuriyeti devletinin maddi olanaklarının azlığı ya da bu alanlara ayrılması gereken ödeneklerde Maliye Bakanlığı ve hükûmetin cimriliği, bilinçsizliğin de etkisiyle, arkeolojik kazılara, kurtarma kazılarına ve müzelere ayrılan ödeneklerin yetersizliğinden dolayı bir takım kaçakçılık olayları oluyor. Kaçakçılık olayları sadece bundan değil tabi. Nedenlerden biri bu. Örneğin bir köylü bir eseri bulduğu zaman müzeye götürdüğünde Müze buna 10 dolarlık ödül veriyor. Çünkü "Satın almaz", devletin "Kendi malı"dır. Bunu kaçakçı 1000 dolara alıyor. Müze bu 10 dolar karşılığı parayı 10 ay sonra, bazen iki yıl sonra ödüyor. Kaçakçı bu 1000 doları anında ve döviz olarak ödüyor. Şimdi özel koleksiyoncu dediğiniz insan sanata meraklı, parası olan, belki bu konuda kitap okumuş, konuya tutkun ve bilinçaltında sanat tarihi, arkeoloji yatıyor. Bir de yurt dışına gidip gele oradaki özel koleksiyonculara, zenginlere, işadamları ile temas ettikçe bunları almak ve korumak, istiyor.

▶ Biraz da özentiyle değil mi?

Evet. 10 dolara olan bir eseri Türk koleksiyoncu 100 dolara ya da 500 dolara alabiliyor. Kaçakçının verdiği fiyata da alamıyor. Dolayısıyla kaçakçı ile müze arasında bir tampon oluyor. Nedir bu tampon? Balık ağlarını düşünürsek. Balık ağlarının delikleri irili ufaklıdır. Küçüldükçe küçük balıkları da yakalarsınız. Büyüdükçe büyük balıklara göre bir engel oluşturur. Özel koleksiyonculuk kaçağa giden bir takım eserlerin korunmasında bir önlemdir. Mevcut yasalarımız ve Anayasamıza göre bu eserler devletin malıdır. Hiçbir zaman özel koleksiyoncuda bulunan eser onun değildir. Sadece onun zilliyetindedir. Sahipliği devletindir. Devlet adına bunu almış demektir. Müze gerektiğinde bunu kazanabilir. Bu önemli bir faktör. Şimdi Türkiye'de özel koleksiyonculuk konusunda yanlış bir uygulama var. Maalesef bugün bir takım kaçakçılar yasalardaki boşluğu doldurmak amacıyla özel koleksiyoncu belgesi alıyorlar. Bu, bir eseri köylüden aldığında şayet yakalanırsa "Ben bu eseri kendim için aldım" demeye yanıyor. Her toplumda gazetesinde de, doktorunda da, Avukatında da, mühendisinde de on parmak bir değil. Gerçek koleksiyoncuya, kaçakçı koleksiyoncunun faturası ödetilmez.

▶ Çürük elmalar her zaman olacak yani.

Maalesef. Ama koleksiyonculuk belgesi verilirken dikkat edilmeli. Örneğin ünlü kaçakçı Nihat KOLAŞIN defalarca özel koleksiyoncu belgesi almak için başvurmuştur. Fakat sabıka kayıtlarından dolayı kendisine belge verilmemiştir. Ancak o da tutmuş, sabıka kaydı olmadığı için karısının üzerine belge almıştır. Bu durumda bunu vermemek gerekiyordu. Karısına ait olan bu belge geçenlerde iptal edildi. İki üç kaçakçı yüzünden tüm özel koleksiyoncuların suçlanması yanlıştır.

▶ Peki şunu gözardı etmiyor musunuz? Sonuçta kaçak kazılardan gelen eserler bu insanlara geliyor. Özel koleksiyonculuğun Türkiye'de kaçak kazıları teşvik ettiğini söyleyemez miyiz? Eserin bulunduğu ortam da çok önemli. Kaçakçılık eser oradan çıktığı anda başlamıyor mu?

Ama bakın ısrarla söylüyorum. Özel koleksiyoncular olmasaydı, o kaçak kazıdan çıkan eserler nereye gidecekti? İki türlü eser bulunuyor. Biri tesadüfen, vatandaş tarlasını sürerken buluyor. Yahut sizin söylediğiniz gibi kasıtlı olarak, yasadışı yolla bulunuyor. Şimdi tesadüfen bulan adam zaten genelde müzeye getiriyor. Kaçak kazı ile bulan adam bundan büyük para kazanmak için müzeye götürmüyor. Kaçakçıya, oradan da yurtdışına gidiyor. Adam orada başlıyor bu işe. Özel koleksiyoncu olsa da olmasa da bu adam kaçakçılığını yapacak. Burada barikatı özel koleksiyoncular sağlıyor.

▶ Mevcut koleksiyonerlik yönetmeliğinde yapılan yeni bir değişiklikle göre artık arkeolojik eserlerin koleksiyonerliği yapılamayacak. Ne diyorsunuz? Bu gerçekleşirse nasıl olur?

Böyle birşey olursa, Türkiye'de dedektör kullanan 100 bin kişi göbek atacaktır. Böyle bir yönetmelik değişikliği yapmak, Türkiye'nin tarihsel ve kültürel mirasına ihanettir.

▶ İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı'nın açıkladığı rakamlara göre 1993 – 1996 yılları arasında çalınan eserlerin yüzde 84'lük gibi büyük bir bölümünün müzelerimizden çalındığı anlaşılmakta.

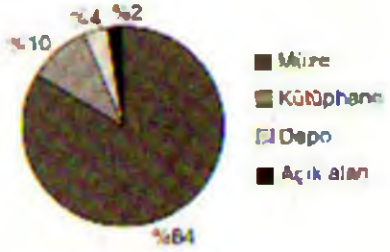

Bu konuda bir bilgim yok. Böyle bir bilgiyi Emniyet Genel Müdürlüğü Mali Şube açıklamışsa olağanüstü bir olay. Yalnız burada müzelerden çalındı deyipde müzeleri suçlamak büyük hatadır. Müzeleri bu şekilde suçlamak doğru değildir. Emniyet Genel Müdürlüğü yüzde

80 diyorsa, bunun hangi müzelerden çalındığını da ortaya koymak zorundadır. Kurusıkı iddia yakışıksızdır.

▶ Müzelerimiz bugünkü durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Müzelerimiz bugün maalesef üzerine ölü toprağı serpilmiş kurumlardır. Eserlerin müzeye intikalinden, onarım, bakım, sergileme ve yayınına kadar geçen süreçte bugün müzelerimiz sınıfta kalmıştır. Çünkü devlet bu konulara yeterince ödenek ayırmamaktadır. 1989 yılından bu yana Türkiye'de 50'ye yakın yeni Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümleri açıldı. Buralardan her yıl yüzlerce öğrenci mezun oluyor. Ama 10 yıl sonra sınav açılıyor. Bu müzelerin çökmesi demek. Bugün müzelerimizden eser çalınıyor deniliyorsa, bunda gerçek payı var. Çünkü müzelerimizde eserlerin envanterleri yapılmamakta, bilgisayara işlenmemekte. 10-12 yıl önce Adana Müzesinde önemli bir hırsızlık olayı oldu. Müze içindeki kişilerin bunları pazarladığı anlaşıldı. Müfettişler soruşturma yaptılar. Oradan çalınmış bir bronz boğa heykelciği vardı. Ben de o sırada New York'taydım. Tanıdığım bir Amerikalı koleksiyoner bana Türkiye'den kaçırılmış bir boğa heykelciğini satın aldığını, ancak kanıtlanırsa geri vermeye hazır olduğunu söyledi. Haberi Antlar ve Müzeler Genel Müdürlüğüne iletim. Eserin fotoğraflarını ve envanter kayıtlarını istedim. Bana gelen yanıtla: "Kusura bakmayın ne fotoğrafı ne de envanter bilgisi var" denildi. Alınmış ve depoya atılmış daha sonra çalınmış. Eseri geri kazanma şansımız olmadı. Bugün müzelerimizde pek çok envanteri yapılmamış eser var. Envanteri olmayışı demek "yolsuzluklara açılan bir kapı" demek. Emniyet Genel Müdürlüğü haklı olabilir ama müzecilerin kendilerini de şikayetçi. Müze ve örenyerlerindeki bekçilerin durumu da içler acısı. İstanbul Arkeoloji Müzesinde nefis bir İstanbul sergisi açıldı. Geçtiğimiz yaz da Bithynia sergisi açıldı. Ama nasıl açıldı? Bir önce açılan sergi kapatıldı, kapısı kilitlendi, sergi kalkmadı, sekstyon kapandı. Oradaki bekçiler yeni açılan bölüme aktarıldı. Ee bu müzecilik değil. Burda İstanbul Arkeoloji Müzesinin kabahati yok. Bugün Türkiye'de her yıl Diyanet İşleri Başkanlığı'na hacı hoca için 20 bin kadro veriliyor. Antlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünün emrine ise yılda 20 tane bekçi kadrosu verilmiyor. Tabi bu koşullar içinde müzeler kapısı penceresi olmayan "Nasreddin Hoca'nın Tümseğine" döndü.

▶ Eski eser kaçakçılığını önleme konusunda Antlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünün bünyesinde bir şube müdürlüğü var. Sizce bu yeterli mi? Bunu daha güçlendirmek gerekmez mi? En azından daire başkanlığına çıkarılamaz mı? Orası yetersiz kalmıyor, mu?

Elbette yetersiz kalıyor. Sadece kaçakçılık konusunda müzelerden gelen haberlerin emniyete iletilmesi, emniyetten gelen haberlerin yetkili makamlara iletilmesi. Yahut bu kaçakçılık haberlerinin yurt dışındaki avukatlara iletilmesi konusunda bir yazışma bürosu halinde çalışıyor.

▶ Daha etkin olamaz mı?

Olur da, o şüpheyle olmaz. Şu şekilde olur: Bugün İtalya'da sadece eski eser kaçakçılığı ile ilgilenen Polisin, Jandarmanın ve müzenin dışında bir örgüt var. Ama bu örgütün içinde Jandarma da, polis de, arkeolog da var. Bunlar bağımsız birimler, bilgisayarı kullanıyorlar ve sadece kaçakçılık işleriyle uğraşıyorlar. Bugün Kültür Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının iş birliği ile özel bir örgüt kurulabilir.

▶ Kültür Bakanlığı kaçakçılığı önleme konusunda daha etkin olabilir mi? İşi sadece Polise, Jandarmaya bırakmamak lazım değil mi?

Gayet tabi. Kaçakçılık olayı polisiye bir olay değildir. Bir finansman olayıdır. Bir eğitim olayıdır.

▶ Geçmişte yurt dışına kaçırılmış çok önemli eserlerimiz var. Bergama Zeus Sunağı, Troia Hazineleri gibi. Bunların bugünkü çabalarla geri getirilebileceğine inanıyor musunuz?

Troia Hazinesi Türkiye'den kaçırıldığında Yunanistan'da dava açmışız. Birinci aşamada mahkemeyi kaybetmişiz. Bir üst mahkemeye itiraz etmiş, kazanmışız. Ve yetkililer bunları Heinrich Schliemann'ın evinde müsadereye gittiklerinde bulamamıştır. Schliemann bir üst mahkemeye gitmiş, tıpkı Karun Hazinesinde olduğu gibi. Schliemann kitabında iddia ettiğine göre, Türk hükümetiyle maddi bir anlaşmaya gidilmiş ve bunun ödendiği söylenmiştir. Bunları karşısına bizim kuvvetli belgelerle çıkmamız gerekir. Biz hazineyi Rus hükümetinden geri istedik. Ama nasıl istedik? Tansu ÇİLLER Başbakanken gitti Rus Başbakanı ÇERNOMİRDİN ile görüştü. Protokole bir madde koydular. "Bu konuda görüşmeler, temaslar yapılması" diye. "Bunlar geri verilsin diye" değil. Buna mukabil Almanlar ne yaptılar? Almanya'daki Rus askerlerinin çekilmesi durumunda... Rusların kaybedeceği zararları karşılamak üzere bir tazminat anlaşması imzalaıdılar. Bu anlaşmanın 16. maddesi kültürel varlıkların iadesini de öngörüyor. Almanya uluslararası anlaşma imzalamış eserleri geri alabilmek için, biz hala 'görüşme yapmak' istiyoruz. Üstelik görüşmeye başlamacık bile. Bergama Zeus Tapınağı olayına gelince, benim olaya yaklaşımım farklı. Ben diyorum ki bu gitmemeliydi. 19. yüzyılda gitmiş, bir bakıma iyi olmuş. Niye? Korundu. Gitmeseydi ne olacaktı? En iyi kireç mermerden yapılır diye bir inanç var bizim köylülerde. Sonuçta bunlar insanlık adına korundu. Bu sadece Türkiye'nin tarihsel ve kültürel mirası değildir. Arkeologlar yaptıkları kazılarda insanlığın geçmişini buluyorlar. İnsanlığın en geç "tarih

doğduğu yerde güzeldir" deyip, bunları ait olduğu yere iade edeceğine inanıyorum. Troia'yı kazan Alman Arkeolog Prof. Dr. KORFMANN ne diyor? "Hayır" diyor, bu Troia Hazinesi Almanya'ya verilmemeli, Ulusal Tarih Parkı'nda Uluslararası bir Müzede sergilenmeli" diyor. Çünkü Troia'nın eserleri sadece Puşkin Müzesinde değil, dünyanın 47 müzesine dağılmış durumda. Düşünebiliyor musunuz? bir bilim adamı, bir arkeoloj Troia Hazinesi üzerinde araştırma yapacağı zaman, bu 47 müzeyi dolaşmak zorunda. Buna imkan var mı? Turistlerin 47 müzeyi dolaşmasına imkan var mı? Yok.

▶ Eski eser kaçakçılığı konusunda bizimle aynı dertten muzdarip ülkeler ne yapıyor? Onların ne gibi önlemleri var?

Bu konuda maalesef bu ülkelerde fazla bilinçlenme yok. Diğer ülkeler karşısında Amerikan hükümeti olduğu için, onu kızdırmıyız düşüncesinde. Bu olay Karun Hazinesi davası açılma aşamasında bizim için de geçerliydi. Ben hatırlıyorum, bir takım yetkililer benim bu çabalarıma tepki bile gösterdiler.

▶ Ne diye?

"Amerika'yı kızdırmıyız" diye. Amerika gelmiş, malı alınış götürmüş, biz kızdırmıyız diye korkuyoruz.

▶ O zaman Kurtuluş Savaşı'nda da emperyalist güçleri kızdırmayalım diye savaşmasaydık. Bu biraz ona benziyor.

Kuşkusuz. Dava açılmadan önce bizim hükümet Washington'da Dışişleri Başkanlığı nezninde girişim yaptı. "Aracı olun da eserleri geri verin" gibisinden. Amerikan Dışişlerinin Türk Büyükelçisine verdiği cevap: "New York MET bir özerk kuruluştur. Devletle hiçbir ilgisi yoktur. Sorunları Amerikan mahkemelerinde çözülür. Gidin mahkemeye" oldu. Çünkü karışmıyor devlet. Gerçekten Amerikan mahkemelerine gidildi. Sonuçta ne olduğunu hepimiz biliyoruz. Aynı olay diğer kurban ülkeler için de geçerli. Fakat bu bizim olay, diğer ülkelere örnek oldu. Yunanistan'dan kaçırılmış Miken dönemine ait bir hazine New York'ta satılıyordu. Yunan hükümeti bunu geri almak istiyordu. Benim "girlandır lahit" olayında önerdiğim vakıf kurma yöntemi ile geri aldılar. Sonuçta ne oldu? Bu çok önemli Amerika, İsviçre gibi pazar ülkeler paniklemeye başladılar. Çünkü iki gün de bir kurban ülkeler eserlerini geri istemeye başladı. Bunu durdurmanın gerektiğine inanan pazar ülkeler, konuyu Birleşmiş Milletler şemsiyesi altındaki Roma'da tek hukuk (UNIDROIT) kurumuna götürdüler. Ve dünyada tek hukuk uygulanması konusunda bir toplantı yaptılar. Bu dört toplantının ikisine ben de katıldım. İlk toplantıda hazırlanan taslak bir profesör avukat tarafından hazırlanmıştı. İşin ilginç tarafı, o profesör vaktiyle pazar ülkelerin avukatlığını yapmış biriydi. İsviçre'deki Antikacılar Birliğinin avukatı olan bu adamın hazırladığı taslak önümüze getirildi. Taslak tamamen pazar ülkelerin çıkarını koruyordu. Zamanı aşımı konusunda sınırlamalar getiriyor. İade edilen eserler için alıcının parasının tazmin edilmesini falan içeriyordu. Tabi orada büyük kavgalar, münakaşalardan sonra bu taslak düzeltildi, bir dengeye kavuşturuldu. Ama yine de kurban ülkeler için bir takım engellemeler içeriyor. İmzaya açıldı. 20 kadar ülke imzalacı. Türkiye hala imzalamadı. Dolayısıyla kurban ülkelerden gelen baskılar sonucu önlem alma gereğini duydular.

▶ UNESCO'nun aldığı bir karar var. Kültür varlıklarının çıktığı topraklara geri verilmesi konusunda. Bunun bir etkisi olmuyor mu?

Hayır onun bir etkisi yok. Çünkü onda bir yaptırım yok. Sadece bir temenni.

▶ Kültür varlıklarının korunmasıyla sadece devlet mi uğraşacak? Biraz da halkı bilinçlendirerek bu işin arkasına almak gerekmiyor mu?

Devlet derken ben sadece hükümeti algılamıyorum. Devlet derken TBMM'yi, Belediye Başkanını, Belediye Meclis üyelerini, İl Özel İdaresindeki üyeleri dikkate alıyorum. Kendi yörelerindeki Belediye Başkanlarının ve yerel yöneticilerin bilinçlendirilmesi, sahiplendirilmesi gerekliğine inanıyorum. Hak bundan sonra gelir. Belediyeler bugün kendi beldeleri içindeki tarihsel ve kültürel mirası korumakla yükümlüdürler. Bu iş için kendi ödenekleri, bütçeleri vardır. Yakın tarihe kadar müze ve örenyeri gelirlerinin yüzde 40'ını alıyorlardı. Bu yüzde 40'larla buralara hizmet götürmek yerine, kendilerine makam arabası sima yoluna gitmişlerdir.

▶ Türkiye'de Belediyeler müzelerin suyunu bile kesebiliyorlar.

New York'ta MET'in elektriğini, suyunu, güvenliğini, ısıtmasını New York Belediyesi karşılar. Çünkü New York Belediyesi MET'i görmeye gelen 5 milyon turistten daha fazlasını kazanır.

▶ Belediyeler müzelerin yanında olmalı o zaman.

Elbette. Eğer örneyeri Yozgat'ta olsaydı, Selçuk Belediyesi bu geliri sağlayabilir miydi? Belediyelerin bunu algılaması lazım. Ayağına gelen altın yumurtlayan tavuğu kesmemesi, koruması gerek. Belediyeler her türlü yetki ve donanıma sahipler. Hatta hükümetten bile. Bunlar

sağlandıktan sonra belediyelerin etkisiyle halk aydınlatabilir. Ama Türkiye'de tam tersi oluyor. Bodrum'da hipodrom bulunuyor. Belediye üzerini örtüyor. Ya da bir gecede yok ediyor.

▶ Eski eser kaçakçılığı yıllardır kanayan bir yara olarak sürüp gidiyor. Hep böyle gidecek mi?

Hayır gitmeyecek. Arz-talep dengesine göre Talebi kıstığınız zaman fiyatlar düşecek. Amerika'da açtığın davalarla, caydırıcı olmakla talebi kıracaksın.

▶ Yurt içinde ne yapmak lazım ?

Eskiden 100 bin dolara satılan mal, bugün 10 bin dolara satılıyor. Fiyatlar düştüğü zaman sipariş de azalıyor. Dışarıda talebin düştüğüne örnek vereyim size: New York'ta ve Londra'da Sotheby's ve Christie's'e her yıl ikişer müzayede düzenlenirdi, 4 tane New York'ta, 4 tane Londra'da. Şimdi 2'ye düştü. Kurban ülkeler bilinçlenmeye başladığı için arzı önleyecek önlemler almaya başladılar. New York'ta Ermeni bir antikacı var. Kendisi dostumdur. Diyarbakır Liselidir. 2 yıl önce gittiğimde sordum "İşler nasıl gidiyor" diye. "Sayende çok kötü" dedi. Bu galerinin eskiden günlük masrafı ortalama 10 bin dolardı. Bu masrafı çıkarıp kâra geçtiğine göre siz düşünün.

▶ Yurt içinde ne yapabiliriz?

Önce bilimsel kazıların finansmanını artırmak lazım. Kaçakçılığı önleyeci bağımsız bir örgütlenmeye gitmek lazım. Müzelerin devlet denetiminden çıkıp, özerk olması, yöneticilerini kendisi seçmesi gerek. Gerektiğinde Amerika'da olduğu gibi profesyonel yöneticiler atanması lazım. Görevine siyasal nedenlerle değil, işini beceremediği zaman son verileceğini bilmesi gerekir. Bugün birtakım epigraflar Divan Edebiyatı Müzesinde çalışıyorsa bu siyasal bir tasarruftur.

Efes ören yeri Yozgat'ta olsaydı, Selçuk Belediyesi bu geliri sağlayabilir miydi? Belediyelerin bunu algılaması lazım. Ayağına gelen altın yumurtlayan tavuğu kesmemesi, koruması gerek.

İzmir Arkeoloji Müzesine gittiğiniz zaman 20 tane eski müze müdürü görüyorsunuz. Çoğu akşama kadar sigara içmek ve dedikodu yapmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Müzeye bir katkıda bulunmuyorlar.

▶ Müzelerde verilen eğitim de önemli değil mi?

Şimdi müzelere bir takım öğrenciler geliyorlar, gürültü, patırtı içinde hiçbir şey öğrenmeden gidiyorlar.

▶ Eğitime önce eğitmenlerden başlamak lazım o zaman.

Elbette. Bütün yabancı müzelerde öğretmenlerin eğitimi için bölümler var. Bir müzeye öğrenci grubu gidecekse, önce o okulun öğretmenleri oraya gidiyor. Önce onlar eğitiliyor. Sonra öğrenciler gidiyor.

▶ Türkiye'de müze ve örenyeri ücretlerinin yüksek olması bizim için bir dezavantaj değil mi?

Hayır. Bugün Türkiye'deki müzeleri bedava yapsanız yine giden yok. Onun için fiyatların yüksekliği bahane.

▶ Eski eser kaçakçılığı konusunda yıllardır duyduğumuz isimler var. Devlet niye bunların üzerine gitmiyor.

Yurt dışında bu işi yapanların çoğu bıraktı. Örneğin Edip TELLİ, bu olaylardan sonra galericiliği bıraktı. Kardeşi Nevzat TELLİ, Londra'da eroin kaçakçılığından hapiste. Elmalı Definesinin satılmasında rol oynayan Amerikan'ın bir numaralı galerisinden artık insanlar mal almıyor. Elmalı Definesinden 15 aikkenin Türkiye'ye geri getirilmesini sağladım. Adam iflas etti, itibar kaybetti. Sonra da tutuklandı. Kendisiyle Wall Street Journal Gazetesinde mülakat yaptılar. Neden böyle birden bire bu imparatorluğun yıkıldığını sordular. Verdiği cevap aynen şöyle; "Mr. ACAR adlı bir Türk gazetecinin bu olayı görmesinden sonra kaderim değişti". Dışardaki bu çökme, talep zincirinin halkalarını oluşturan kişilerin çökmesi demek. Ama bu yeterli değil.

▶ Perge'den çıkmış olan Herakles heykelinin üst bölümü neden hala Amerika'dan alınamadı?

Türk hükümeti, bu dışardaki davalara işin gereği olarak para ödüyor. Ödemek de zorunda. Bütün bu Elmalı Definesi, Girlandlı Lahit ve Marsyas Heykelinin ve öteki eserlerin geri getirilmesi sırasında Türk hükümeti, Amerika'daki avukatlara 4,5 milyon dolar borç takmış durumda. Fikri SAĞLAR'ın bakanlığından bugüne kadar bu borç artarak büyüyor. Türk hükümeti kalkıpta bu Herkül heykeli için avukatlara "dava aç" diyemiyor. Çünkü para gönderemiyor. Açın bakın meclisteki 1999 yılı bütçesine. Amerika'daki avukatlık masrafları için bütçeye bir lira koyulmamıştır. Para olmayınca nasıl yeni dava açarsın?

▶ Son dönemde bu konuların üzerine yeterince gidilmiyor mu?

Hayır. Çünkü Fikri SAĞLAR'dan beri borç takılmış durumda. Ondan sonra ki bakanlar ve bugünkü bakan da dahil Amerika'daki avukatlara para ödemiyorlar.

▶ Bir eser grubu yakalandığında gazeteciler nedense "trilyonluk, paha biçilmez eserler yakalandı" diye yazıyorlar. Bu, vatandaş açısından olumsuz bir imaj oluşturuyor. Gazeteciler bunu niye yapıyor?

Bunun iki nedeni var. Biri, diğer mesleklerde olduğu gibi türkesin bir cehalet noktası var. Bugün kalkıyor bir gazeteci "Adıyaman'da Sezar'ın tacı kaçırılırken yakalandı" diye yazıyor. Adıyaman'da Sezar'ın tacı ve gezer? Bir diğeri ise İ.Ö.

4. yüzyıla ait Bizans küpesi kaçırılırken yakalandı" diye yazıyor. Bu trilyonluk rakamlar cehaletin sonucu. Bir de gazeteci bunun değerini müzeciye ve polise sorar. Müzeci haklı olarak değer vermiyor. Polis bunun karşılığında ikramiye alacağı için değeri yüksek göstermek istiyor.

▶ Bunca yıl gazeteci olarak bu konuların üzerine gittiniz. Yerine göre devlete bilgi de verdiniz. Peki bu çabalarınız hiç takdir edildi mi?

Kanun Hazinesi Ankara'ya geldiğinde, müzede açıldığı gün herkesi çağırdılar beni çağırmadılar. Dava sürerken Namık Kemal ZEYBEK bana bir "Fahri Müzeci" şilti verdi. Kanun Hazinesi geldiğinde buna katkısı olanlara birer ödül verildi. Öyleki her önüne gelene ödül verildi. Ankara'daki bütün gazetelerin temsilcilerine ödül verildi. Onlardan biri bana dedi ki "Yahu ben buna inanmıyordum ki, bana da ödül verdiler" dedi. Böyle komik bir durum oldu. Aslında ben ödül falan istemiyorum. Bana gölge etmesinler başka ihsan istemem. Bu çabalarımdan dolayı Sedat SİMAVİ ödülünü aldım. Ayrıca Boğaziçi Üniversitesi "fahri doktora" ünvanı verdi. Bunlar benim için büyük onur kaynağı. Okurlarımın desteği, mektupları yeterli.

▶ Türkiye'de dedektör kullanımı konusunda ne diyorsunuz? Gazetelere verilen reklamlar sanki bu işi meşrulaştırıyor gibi.

Türkiye'de gazetelerde metal dedektör reklamları ilkbaharda başlar, yaza gelmeden biter. Çünkü yağmurlu mevsimde erozyon toprağı aşındırdığında eserler ortaya çıkar. İşte o dönemde metal dedektörler de ortaya çıkar. Bunların Türkiye'ye girmesi yasaktı. Adamlar Türkiye'de herşeyi deldikleri gibi bunu da deldiler. Önceleri daha çok Almanya'da çalışan işçiler getiriyorlardı. Ondan sonra biri çıktı "Benim sığırlarım tarlada otlarken çivi yutuyor. Bunu kontrol etmek için metal dedektöre ihtiyacım var" dedi. Veterinerden de rapor aldı ve yasağı deldi.

▶ Köylerde bıçar – döğerden çok metal dedektörü olduğu söyleniyor.

Doğrudur. Bugün Türkiye'de 100 bin kadar metal dedektörü olduğu tahmin ediliyor. Bırakın ithali artık yerli yapılıyor. Televizyon tamircileri Hong Kong'dan getirdikleri entegre devreleri ile dedektör yapıyorlar. Örneğin Elmalı Definesi Antalya'da bir televizyon tamircisi tarafından yapılan dedektörle bulunmuştur. Metal dedektörler, tarihsel ve kültürel miras konusundaki terörün kaynaklarıdır. Bunların yasaklanması gerekir. Bugüne kadar mangalda kül bırakmayan gelmiş geçmiş Genel Müdürlerin hepsi bu yasayı değiştirememişlerdir. Parlamentoya böyle bir yasa değişikliği ile gidememişlerdir.

▶ Bu kadar eski eser kaçakçılığı olan bir ülkede metal dedektörlerin yasaklanması gerekmez mi?

Kesinlikle.

▶ Eski eser kaçakçılığının sorun haline gelmesinde 2863 sayılı yasanın yetersizliğinin etkisi var mı? Eski eser kaçakçılığını önleme konusunda yasalarımız yeterli mi?

Şimdi adam eski eserlerle yakalanıyor. Mahkemeye gidecek. "Evet ben bunu buldum. Ama 3 gün içinde müzeye götürecektim" diyor. Ayşegül NADİR olayında olduğu gibi koleksiyoner bir eser satın aldığında bunu müzeye bildirip, kaydını yaptırması gerekiyor. Ama kanunda verilen süre çok uzun. Şimdi tıpkı müzedeki envantersiz eser gibi, bunlar da her türlü yolsuzluğa açıktır. Bunun ilk kez 1710 sayılı yasaya böyle konulmasının sebebi; o zaman iletişim zayıftı, telefonlar yaygın değildi, köyden kente gelmekte aranlar vardı. Ama artık çağımız iletişim çağı. Açarsın telefonu "kardeşim ben bunu buldum. Ben gelmeye çekiniyorum gelin alın." dersin. Bizi dışardaki davalarda güç durumda bırakan bir konu da, toprağın altındaki herşey devletin denilmesi sonra da eski eserin alım - satımının serbest denilmesi. O zaman uluslararası davalarda karşı taraf diyor ki "kardeşim serbetse bu adam da bana kendi malını satti" diyor. İşte bunları düzeltmemiz gerek. Kanunda diyor ki; "Bu eserin sahibi" diyor. Yurt dışındaki davada da "sahibi" ile "bulunduran" kavramı için 3 –4 cilt dolusu rapor verildi. Bu bir yıl sürdü, 1 yıl sürünce mahkeme masrafları da artti. Yani kanundaki o sahibi sözcüğü Türkiye'ye 1 yılda 1 milyon dolara mal oldu. Ondan sonra Amerika'da davalar pahalı deniliyor. Pahalı tabi. Çünkü senin yasan yeterince açık değil....

22.12.1998
ANKARA

Cumhuriyet'in 75 yılı boyunca ülkenin uygarlıklarını sahiplenmede oynadığı önemli rol. Müzecilik alanında göstermiş olduğu uluslararası başarı nedeniyle, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Dekor Dergisi tarafından "Türkiye Tarihsel Kültürel Miras ve Sanat Ödülü" ile ödüllendirildi.

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Protohistorya ve Önasya Arkeoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof.Dr.Erkanal 25.12.1998 günü Çukurova Üniversitesi Arkeoloji Bölümünün açılışı nedeniyle Mithat ÖZSAN Anfisi'nde "Yeni Araştırmaların Işığı Altında İzmir Bölgesi'nin Ege Arkeolojisi'ndeki Yeri ve Önemi" konulu bir konferans verdi.

Derneğimiz üyesi Musa KURUM örnek bir davranış göstererek arkeoloji ile ilgili kitaplarını Muğla Üniversitesi Milas Restorasyon Meslek Yüksekokuluna bağışladı.

Bergama Müze Müdürlüğü tarafından yürütülen "Yortanlı Barajı Kurtarma Kazısı"nda ortaya çıkarılan antik yerleşmenin anıtsal yapılarının Yortanlı Barajı gölet alanında kalacak olması nedeniyle, Bergama içine taşınıp taşınmaması mesleki etik açısından tartışılmakta. Umarız bu anıtsal yapılar en kısa sürede Bergama içine taşınıp, baraj gölü altında kalarak yok olmaktan kurtarılır.

Anadolu'nun en eski sur duvarı Aşıklı Höyük'te bulundu. Bu yılki Aşıklı Höyük Kazılarında Akeramik Neolitik Çağ'a ait yerleşmelerin son evrelerinde ortaya çıkarılan sur duvarının, Yakındoğuda Jeriho sur duvarından sonra en eski sur duvarı olduğu anlaşıldı. Sur duvarı birkaç sıra halinde büyük taş bloklardan kerpiç ve harçla karıştırılarak yapılmış. İlk yerleşmeler başladığında kerpiç yapılarda oturan Aşıklıkların daha sonra, taşı mimaride kullanmayı keşfetmeleri mimarlık tarihi açısından büyük bir aşamayı sergiliyor.

Akdeniz Üniversitesi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Başkanı ve Derneğimiz Antalya Şubesi Başkanı Prof. Dr. Fahri IŞIK'a Akdeniz Üniversitesi 1998 yılı hizmet ödülü ile Perge Rotary Kulübü 1998 – 1999 yılı meslekte başarı ödülü verildi.

Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkındaki Yönetmelikte yapılan değişiklikle artık arkeolojik eserlerin koleksiyonerliği yapılamayacak. 18.05.1998 tarih ve 23346 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'in 2'inci maddesinin a) bendiyle, 2863 sayılı kanun'un 4, 5, 23 ve 24 üncü maddelerine göre koleksiyoncuların arkeolojik nitelikli kültür varlıklarının koleksiyonunu yapamayacakları hükme bağlanmıştır. Arkeoloji ve Arkeologlar derneği olarak bu yürekli kararı destekliyor, yönetmelik değişikliğinde emeği geçenlere teşekkür ediyoruz.

Kültür Bakanlığı ve Ege Üniversitesi adına, Komili Zeytinyağları firmasının sponsorluğunda ve Urla Belediyesi'nin katkılarıyla yürütülen Klazomenai'deki arkeolojik kazılarda M.Ö.6. yüzyıla tarihlenen bir zeytinyağı işliği açığa çıkarıldı. Bu işlikte, çağdaşlarına göre ileri bir teknolojinin kullanılmış olması, Anadolu'nun eski çağlarda zeytinyağı üretimine küçümsenmeyecek katkılarda bulunduğuna işaret ediyor.

Klazomenai zeytinyağı üretim işliği, Anadolu'da yürütülen bilimsel kazılarda, bütün alt yapı elemanları ile birlikte açığa çıkarılan ilk örnek. Diğer bir yandan da zeytinyağı üretimi yapan, fabrika nitoliğine ulaşmış işliklerin Anadolu'da ele geçen en eski örneği olma özelliğini taşıyor. İşliğin bu özelliği gözönünde tutularak Klazomenai işliğinin kazısının tamamlanması ve tekrar ayağa kaldırılması için bir proje geliştirildi. Komili'nin üstlendiği bu projenin ilk ayağını, işliğin kazısının bitirilmesi ve çevre düzenlemesi oluşturuyor. İkinci aşama ise, işliğin ve depoların aslına uygun bir şekilde tekrar ayağa kaldırılması çalışmalarını içeriyor. Projenin son aşaması, ayağa kaldırılan işliğin çevresinde eski çağlardan günümüze kadar zeytinyağı üretiminde kullanılan arkeolojik ve etnografik nitelikli gereçlerin sergileneceği, zeytin ve zeytinyağı ile ilgili bir teknoloji müzesi oluşturmak.

Klazomenai kazısının başkanlığını üstlenen Prof. Dr. Güven Bakır yönetiminde yapılan kazılar sonucunda, zeytin meyvesinin içerdiği su ve zeytinyağı yapma işlemini kolaylaştırmak için kullanılan toprak kaplar, zeytin tanelerini ezmeye yarayabilecek küçük el havanları veya öğütme taşı şeklinde araçlar açığa çıkarıldı.

Klazomenai zeytinyağı işliğinde M.Ö. 6. yüzyılda karşılaşılan yenilikler, tarihin akışı içinde Doğu Akdeniz havzasından Batı Akdeniz havzasına doğru yabani zeylin ağacının ıslah edilip kültür bitkisine dönüştürülmesinde ve meyvelerinden yağ elde edilmesinde İyonya'nın teknolojik açıdan büyük katkılarının olduğunu gösteriyor. Klazomenai'de açığa çıkarılan M.Ö.6. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen zeytinyağı işliğinden başka, yine aynı döneme tarihlenen iki işlik daha belirlendi.

Troia Dünya Kültür Miras Listesine alındı. Tarihi geçmişi beş bin yıl öncesine dayanan antik Troia kenti, UNESCO tarafından "Dünya Kültür Mirası" listesine alındı. Kazıları Alman arkeolog Manfred KORFMANN tarafından sürdürülen Troia antik kenti ve çevresi, bundan iki yıl önce "Troia Tarihi Milli Parkı" olarak ilan edilmişti. Kültür Bakanlığının Birleşmiş Milletlere yaptığı başvuru üzerine 1997 yılında Türkiye'ye gelen bir heyet Troia ile ilgili bir rapor hazırlayarak UNESCO'ya sunmuştu. Japonya'nın Kyoto kentinde yapılan UNESCO Dünya Miras Komitesi toplantısında Troia antik kentinin "Dünya Kültür Mirası Listesi"ne alınmasına oy birliği ile karar verildi.

"HASANKEYF YAŞATILMALI" İMZA KAMPANYASI BAŞLATILDI.

Anadolu'da Kültürlerin ve İnançların ilk buluştuğu KENT diyebileceğimiz HASANKEYF, bugün ILISU Barajının suları altında bırakılarak yokedilme tehdidi ile karşı karşıya.

M.S. 1101 - 1232 dönemlerinde Artuklular'a Başkentlik yapmış, Artuklu dönemlerine ait yapılar topluluğu ile donatılmış önemli bir merkez olan Hasankeyf'te, Artuklular'a tarihlenen köprü yapım tekniği açısından bugün bile önemini korumakta.

Çeşitli sebeplerle kazıların ve araştırmaların yeterli ve gerekli düzeyde geliştirilememiş olması nedeni ile geçmişinin çok gerilere gittiği anlaşılmakla beraber ne kadar geriye gittiği hakkında henüz kesin bilgilere sahip olunmayan, Süryani Piskoposluğu'na da Başkentlik yapan HASANKEYF, gerek yolların buluşması, gerekse topoğrafik önemiyle Doğu ile Roma ve Bizans arasında çekişmelere, el değiştirmelere neden olmuştur.

Selahattin Eyyubi'nin ölümünden (589/1193) yaklaşık 39 yıl sonra 630/1232 de HASANKEYF Eyyubileri müstakil bir beylik kurmuşlardır. 1260 da İlhanlılar tarafından yağmalanıp, tahrip edilen şehir sürekli beylikler arasında el değiştirmiş, 1516 da Osmanlıların egemenliğine girmiştir.

Eserler günümüze yapıldığı halleriyle gelememiş olsalar da elimizde kaldığı kadarı ile görkemli görüntüleriyle Anadolu'da ortaçağa ait bütünlüğünü koruyabilen tek KENT olduğu gibi, tarihi ve kültürel değerlerimizin bir arada bütünlüğünün korunduğu da tek KENT dir.

Birçok Ortaçağ yapısı taşınamaz niteliktedir. HASANKEYF'te bunlardan biridir Tapoğrafyası ve yapı tekniği ile taşınması imkansızdır.

Kültürel değerlerin yok olmasının yozlaşmayı, giderek de yaşamın yok olmasını gelireceği unutulmamalıdır.

Tüm bu nedenlerle

"HASANKEYF'İ YAŞATMAK TARİHİ GÖREVİMİZDİR."

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği olarak "Hasankeyf Yaşatılmalı" imza Kampanyasına destek veriyor, tüm duyarlı çevreleri bu kampanyaya destek olmaya çağırıyoruz.

1967 yılından beri İzmit Arkeoloji Müzesi olarak değerlendirilen ve İstanbul dışındaki tek Osmanlı Sarayı olduğu söylenen tarihi İzmit Kasrı (Av Köşkü), Vali Memduh Oğuz'un girişimleriyle, duyarlı çevrelerin tüm itirazlarına rağmen "devlet konuk evine" dönüştürüldü. **Müzedeki Roma ve Bizans dönemlerine ait 600 adet arkeolojik taş eser, Belediyeye bağlı fuar alanının kaldırımlarına izinsiz ve hiç bir koruma önlemi alınmadan atıldı.**

Kocaeli ilindeki sivil toplum örgütlerini de harekete geçiren bu davranışı dernek olarak kınıyor, sorumluları hakkında gerekli hukuki işlemlerin yapılmasını bekliyoruz.

Samsun Gazi Müzesi 7 Kasım 1998 tarihinde açıldı. Atatürk'ün Samsun'a geldiğinde kaldığı yer olan "Eski Mıntıka Palas" oteli, yeniden düzenlenerek Samsun Gazi Müzesi olarak açıldı. Müzede otelin kondi eşyaları, Atatürk'ün çalışma odası, yatak odası, belgeler ve Atatürk'ün Samsun'a gelişi ile ilgili fotoğraflar sergilenmekte.

Kırklareli Müzesi tarafından düzenlenen I. Trakya Tarihi Araştırmalar Sempozyumu 22 Mayıs 1998 tarihinde gerçekleştirildi. Sempozyumun ikincisinin 1999 yılında Tekirdağ Müzesi tarafından gerçekleştirilmesi düşünülmekte.

Suna - İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü ve Mediterranoo Kültür Derneği, 3-5 Kasım 1998 tarihleri arasında Antalya Atatürk Kültür Merkezi'nde Antalya Arkooloji Filmleri Toplu Gösterisini gerçekleştirdi

Muğla Müzesi öncülüğünde, Selçuk Üniversitesi öğretim üyelerinden mimar - arkeolog Prof. Dr. **Ahmet Tırpan** tarafından 1993 yılından beri Yatağan'ın Turgut Beldesinde, antik Lagina kentinde yürütülen kazılarda Anadolu tanrıçalarının önde gelenlerinden **"Hekate"** nin başsız kabartma heykeli bulundu. Hekate'nin heykeli ile birlikte bir de **"Sebastian"** bulduklarını belirten Prof. Tırpan, kazının hızlanması halinde buradan çok sayıda tahrip olmamış Roma İmparatoru heykelinin de çıkabileceğini söyledi. Prof. Tırpan, **"Gerekli destek verilirse tapınağı da restore edip ayağa kaldırabiliriz. O zaman burası Efes kadar ziyaretçi çeker"** dedi.

Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde İstanbul Yıldız Sarayı Kompleksi içinde **Anadolu Müzikleri ve Çalgıları Müzesi** çalışmalarına başlandı. Müzede, **Ethem Ungör**'ün 500 parçalık çalgı koleksiyonu ile çeşitli yerlerde bulunan ve unutulmaya yüz tutan çalgıların yanı sıra müzik tarihimiz içinde yer alan mum / taş plak, gramofon ve diğer müzik dinleme araçları sergilenecek. Yıldız Sarayı Cariyeler Dairesi restore edilerek müzeye dönüştürülecek. Anadolu Müzikleri ve Çalgıları Müzesi ile Türk Müziği ve Anadolu'da yaşamış uygarlıklara ait bütün çalgıların ilk ve asıllarının belgelendirilmesi, tarihsel süreç içinde var olan müziklerinin kronolojisinin çıkarılarak örneklenmesi ve kayda alınması, bu çalgıların ve müziklerin kendine özgü ses kayıtları ile bir araya getirilmesi sağlanacak.

Müze çalışmaları şu başlıklar altında gerçekleştirilecek: Öncelikle Türkiye'de bulunan geleneksel bütün çalgıların müze bünyesinde toplanması ve sergilenmesi; her çalgının ve uzmanlar tarafından uygun görülen müziklerin ses kayıtlarının yapılarak broşür ve süreli yayınların hazırlanması; müze bünyesinde oluşturulacak yapım, onarım atölyeleri sayesinde çalgı ve malzemelerin sağlıklı koşullar altında onarılması ve asıllarına benzerlerinin üretilmesi. Müze çalışmalarının temelinde ise, Anadolu'nun ilk çağlarından başlayarak Orta Asya'dan günümüze kadar uzanan tarihsel dönemi geleneksel özellikleriyle ortaya koymak yatıyor.

Prof. Dr. Fahri IŞIK
Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği
Antalya Şubesi Başkanı

PATARA - BODRUM'DA 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT'E DÖNÜŞTÜRÜLEN ALANA İLİŞKİN PATARA KAZI EKİBİ'NİN BİLİMSEL RAPORU.

Antalya Şube Başkanımız Prof. Dr. Fahri IŞIK'ın haklı isyanına kulak vermeyi, bilimsel ve mesleki etik açısından; bir kazı başkanının bilimsel sorumluluğundaki antik kentin (Kazı alanın) sit sınırlarının meslektaşımız olan diğer bilimadamlarınca değiştirilmesini bizler de kaygı verici buluyoruz.

Yine de bilirkişi raporunu ve hazırlayanları yayıncılık ilkemiz doğrultusunda ve meslektaşlarımız arasında yeni sürtüşmelere yol açacak olaylara zemin yaratmamak için Prof. Dr. Fahri IŞIK'ın adına sağınarak yayınlamıyoruz.

"Son yıllarda Türkiye genelinde olduğu gibi, koruma kararları ile kişisel çıkarları engellenen arsa ve arazi sahipleri, Kurulların almış olduğu kararları İdare Mahkemelerine götürmekte, kendi lehlerine mahkeme kararı çıkartabilmeleri için de, yine meslektaşlarımız arasında koruma gerekçelerini yok sayabilecek bilirkişiler bulmaktadırlar.

Bu bilirkişiler koruma gereğini saptayan uzmanlara, bölgede çalışan görevli insanlara ve bilimadamlarına sorma veya haber verme gereği bile duymadan (yapılan iş bunu gerektiriyor) istenen raporlarını ilgili mahkemeye iletmektedirler.

Bölgemizde bazı koruma alanları bu tür çalışmalarla kaybedilmiştir. Bu türden bilirkişilik yapacak meslektaşlarımız bulunduğu sürece, koruma alanlarımızı bekleyen tehlikenin büyüklüğü açıktır."

Patara / Bodrum Mevkii'nde 1990 yılında 1. Derece arkeolojik Sit'in içine 3. Derece Sit olarak bir "dil" gibi sokulan bir alanın 1996 yılında 1. Derece Sit'e dönüşümünde, bilinçli olarak açılan yer altı oda gömütlerinin etkisi salt gerekçeyi perçinleyici "ek belge" olarak vardır; asıl neden, o alanın Antik Kent bütünlüğünün bölünemez bir parçası oluşudur ve bu gerçek yer üstü kalıntıların izinde de okunur. Değişimde, Kazı Ekibi'nin önerisine karşın (Türk Arkeoloji Dergisi XXIX, 1991, 46 d. Res. 33), buranın bir büyük "günahla" Patara Kuzey'in kalıntıları üzerine oturtulan "Turizm Köyü'nün garip uzantısı olarak 3. Derece'de bırakılma yanlışlığının payı en büyüktür.

Konumundan da açıklıkla izlendiği gibi bu alan, 1. Derece Sit'in içindeki bir yarımada görüntüsüyle bütünden ayrı tutulamazdı; dört bir yanı kalıntılarla dolu olarak antik kentle tam bir organik bağ ve bütünlük içindeydi ve de tam ortasında bir savunma duvarı uzanmaktaydı. Bilirkişilere göre *"hangi dönemin ya da yerleşmenin parçası olduğu anlaşılmadığı"* bilimsel (!) gerekçesiyle gözardı edilen bu duvar; konumu, plan ve tekniğiyle antik bir duvarın tüm özelliklerini içermektedir. Bilirkişilerce özellikle bilinmemiştir ki, Patara'da İ.S.15. yy'dan sonra yerleşim yoktur; kent, kumulun limanı kapatması nedeniyle en geç Yeni Çağ başlarında artık terkedilmiştir; günümüz yerleşimi ise ilk 1952'de bir taş evle başlar. Görülüyor ki bu konumda ve yapıda bir savunma duvarının geçen son 50 yıl içinde yapılma olasılığı söz konusu bile değildir; Patara'nın bilirkişilerinin bilmediği tarihsel gerçeği içinde duvar en geç Bizans Dönemi yapısı olabilir. O tarih bile olamaz; çünkü kent, Bizans döneminde küçülerek liman kıyısında çevresi devşirme malzemeden bir surla kuşatılan bir yarımadaya çekilmiştir. Bodrum sur duvarı teknik ve

yapısal yönden de Bizans kenti sur duvarıyla hiç uyuşmaz.

Ve bu bilimsel veriler, bilirkişilerin "3. Derece Siti" odağında uzanan Bodrum surunu Roma Dönemi'nden sonraya bile tarihleyemez.. Sur'un kuzey bitimi uzantısında ve 1990 kararının 3. Derece Siti içinde kalan alanda kanal açımıyla günyüzüne vuran iki oda gömüt,doğusunda yerli kayadan oyulmuş bir zeytinyağı işliği ve güneydoğusunda iki tapınak gömüt ve bir anıt gömüt, bunların ortasında kalan "dil"in Roma dokusunun da tanıtlarıdır. Özellikle Antik Kente inen güney ve batı yamaçları, yer altına oyulu onlarca oda gömüt nasıl da kuşatmıştır, aşağıda değinilecektir. Yer üstünde izlenebilen bu mimari kalıntı, konumu ve yapısıyla Arkeolog olmayanın bile kolaylıkla tanıyabileceği türden antik bir koruma duvarıdır. Arkeoloji'nin Profesörleri ve Mimarlığın Doçenti olan bilirkişilerin, bunu ***"hangi dönemin ya da yerleşmenin parçası olduğu anlaşılamayan bir duvar kalıntısı"*** sıradanlığında hiç değerlendirmeyişlerini anlayabilmenin; ya da tanıyabilmeyişlerini bir ***"bilirkişilik"*** tanımıyla bağdaştırabilmenin mümkünü yoktur :

Çünkü bu görkemli kalıntı, izlenebildiği kadarıyla güneybatı kuzeydoğu yönünde 184.50 m. uzanan bir sur duvarıdır; yol harfiyatından kurtulan birkaç duvar kalıntısı da eklendiğinde, bu uzunluğun artacağı görülmektedir. Ortalama kalınlığı 1.60 m'dir; 35.00 m'lik eşit aralıklarla ve ortalama 3.70-3.90 m arası eşit çıkıntılarla uzayan 5 burç, onun savunma işlevinde hiç kuşku bırakmaz. En sağlam korunduğu kesim, 4. burçla 5. burç arasındadır; burada yükseklik 1.10 m ile 0.70 m arasında değişir, düzgün olmayan taşlardan ve kuruduvar yöntemiyle örülmüştür; burç taşları özellikle iridir.

Sur duvarının yer üstündeki belirleyiciliği yanısıra, alanın arkeolojik önemini asıl vurgulayan, yer altında gizli oda gömütlerdir. Sur'un 200 m. kadar doğusunda tapınak gömütlerin gölgesine kaçak olarak dört katlı bir otel inşaatı başladığında ve onca uyarılarımıza karşın "3. tepesi"nin korunabileceğinde "Ben Devlet'im" diyenlerden umut kesildiğinde; alanın batı ve güney yamaçlarında yol ve kanal yapımıyla ya da yıkılan çam kökleriyle izler veren yer altı oda gömütlerin açılmasına başlanmıştır. Geç Hellenistik - Erken Roma dönemlerinde aile gömütleri olarak kullanılmış olduğu saptanan bu gömütlerin en belirgin özelliği, son gömmenin ardından, üstten açılan kuyu girişinin toprakla örtülmesi; varlığından tek bir iz vermeyişi nedeniyle de o zamandan bu zamana hiç açılmayışı, gizli kalışıdır. Bu, arkeolojide çok ender yaşanan bir şanslı olgudur; önemi, Antalya Müzesi'nin büyük bir salonunda sergilenen çok değerli buluntulardan değil, Likya'nın bilinmeyen ölü kültü ve ölü gömme gelenekleri konusunda ilk bilgileri sunmasındandır da. Arkeoloji dünyasında büyük yankılar uyandırması bu önemin tanıtıdır.

Sur Duvarı

Bilirkişilerin burada ***"antik dönem yerleşimi ya da mezarlığı olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanacak hiçbir seramik buluntuya rastlamayışları"*** doğruysa eğer, bu ***"rastlama-***

Oygu mezar 'sevgililer'

yış", gömütlerin yer altında gizli odalar oluşturmalarındandır; yer üstüyle ilişkilerinin hiç olmayışından. **Likya'ya 700 yıl, Likya ve Pamfilya Eyaleti'ne 400 yıl başkentlik yapmış, Eski Anadolu'nun en büyük yerleşimlerinden birinde, rastlantıyla saptanabilen 45 oda gömütle yetinilebileceği savlanamaz; sayısı binlerle telaffuz edilmelidir ve yüzlercesinin salt yamaçlarda olmadıkları, *"3. Derece'de ısrarlı"* alanın az güneydoğusunda devrilmiş bir çam dibinde kazılan *"Gömüt 9"* la da belgelidir.** Sanki bilirkişilerimizi varolan somut bulgularla bile inandırabilemeyeceğimizi öngörmüşcesine, görülmeyenlerin belki yeraltı sismik ölçüm çalışmalarıyla saptama yoluna da gidilmiş; Münster Üniversitesi Jeofizik Ekibi, sık bitki ve orman dokusu nedeniyle, yöntemin uygulanamazlığı sonucuna varmıştır. Bilinen şudur ki, bu tip mezarlar tüm tepe yamaçlarında ve Gömüt 9'un tanıtladığı gibi hatta düzlükte konumludur. Bunca somut belgeye karşın bilirkişiler, alanın hangi *"topografik biçimlenmesine"* dayanarak *"kaya içi bir gömüt olması olasılığını az"* görmüşlerdir, bunu anlayabilmenin mümkünü yoktur. Bir de *"olasılığı az"* görmek, nasıl *"hiç görmemek"* gibi değerlendirilir ve rapor *"az olasılığa"* göre değil de *"hiçliğe"* göre düzenlenir, bu tersliği bilirkişilik sorumluluğuyla bağdaştırabilmek hiç mümkün değildir.

Arkeolojik ve topografik bulgu ve verilerden bilinen salt odur ki, o alanda açılacak en küçük bir temel kazısının bir yer altı mezarını tahrip etme *"olasılığı"* hep vardır ve de çok büyük oranda vardır. Bilirkişilerin *"kontrollü yeni kullanımlar sağlanarak korumayı gerçekleştirme"* önerileri bir mucizedir ki, mucize nasıl da "bilirkişiliğin" vasıfları arasında bilimsel bir dayanak olmuştur; bu da sorulur. Ve özellikle sorulur ki, *"3. Derece Sit"* Ülkemiz'de ne zaman ve hangi örnekte *"korumayı öngören bir statü"* olarak uygulanmıştır? Patara Kuzey'in 3. Derece Sit statüsünde toplam 102 kaçak inşaata şantiye olduğunu, özellikle bu bilirkişilerden biri, yakın geçmişte *"korumacılığıyla ün yapanı"* en iyi bilir, kararda *"kamu yararı"*nın ihmal edilmeyişinden belli ki, rapor yanlıdır; belli ki onlar için *"kamu"*, 2-B ziliyetiyle kamuya ortak bir mülkü kişisel mülk görebilen, insanlığa ortak kültürel ve tarihsel bir mirası kendi kişisel mirası sanabilen, Devlet'in yasalarına karşın o ortak mülke ve mirasa kaçak kondular yapmayı özüne hak bilebilen ve de *"hem suçlu hem güçlü"*lükle Devlet'i bir eski Valimiz'in avukatlığında Devlet'e şikayet edebilen *"17 kişi"* dir.

Ve rapor, Patara'yı *"Sideleştirme"*yi öngörmektedir; Korumanın eski *"Başdanışmanı"* bir bilirkişinin sözde *"kurtarılması için"* çok uğraş verdiği tüketilmiş bir *"Side"*ye dönüştürmenin *"fermanıdır"* o rapor. Çünkü daha şimdiden bu sur duvarının çevresinde çok sayıda kaçak yapı

vardır; güneydoğusunda İnce Otel, güneyinde Dağ Motel, batısında Merhaba Otel ve kuzeybatısında Gedik Mahallesi'nin pansiyonları. 17 şikayetci davayı kazanırsa eğer, yeni 17'leri kimselerin durduramayacağı bellidir. ***Bir günlük bir gezintiyle bir Antik Başkent'in karmaşık arkeolojik dokusunu, oraya yıllarını veren bir kazı Ekibi'nden ya da Koruma ve Müzeci uzmanlardan daha iyi bilebileceği savındaki bilirkişilerin "tarihe ve insanlığa vereceği hesap", iş işten geçtikten sonra, umurumuzda bile değildir.*** Side o aldırmazlığın ürünü olarak ***"bitirilmiştir"*** ve bittikten sonraki ***"kurtarma operasyonları"***nın gücü tek tuğla bile sökmeye yetmemiştir. Side'yi ***"kurtarma çabasıyla"*** tanınan bir bilirkişi, imzaladığı ***"yapılaşma"*** fermanıyla Patara'yı ***"Sideleştirme"***de başrolü oynuyorsa eğer, hiç susulamaz, hesap ***"tarihe"*** bırakılamaz; çünkü "***tarih***" hesabı, ***"suçlu"*** dan öte ***"suskuna"*** sorar...

Tüm arkeolojik bulgu ve veriler bir yana; içinde savunma duvarının odaklanışı, orman dokusu ve doğusunun Doğal Sit statüsü bir yana; bu alan, 1. Derece Arkeolojik Sit içine uzanan yarımada biçimiyle, Patara Kent Merkezi'yle doğrudan organik bağ içindedir; tek başına ve sanki bir ***"nokta sit"*** gibi, çevresindeki bütünlükten soyutlandırılıp değerlendirilemez; ***"Sit bütünlüğü"***nden kopanlamaz. Her haldo antik Çağların Patara'sında yaşayan Likyalı'nın, turizm işletmecilerinin isteği doğrultusunda çizilen bugünkü sit sınırını düşünerek, salt bu alanı özellikle yerleşimsiz bıraktıkları düşünülemez.

Pınar DÖĞERLİ KAFAOĞLU
Arkeolog

ANTİK TİYATROLAR KORUNMALI MI? KULLANILMALI MI?

1980 li yıllardan itibaren tarihi mekanların kullanımları Bakanlık izniyle yasallaştırılması sonucu, korunması gerekli geçmişi geleceğe bağlayan birçok tarihi yapılarımız kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanımlar yasal ölçüt ve ilkelerle belirlenmemiş olduğundan bir çok olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Bu olumsuzlukların en bilinen, en belirgin örneklerini Efes Tiyatrosu ve Side Tiyatrosu yaşamıştır.

Yapısal özellikleri ile Anadolu Tiyatroları arasında ayrıcalıklı bir yeri olan Side Tiyatrosunun kullanılımdan dolayı tahribata uğradığı uzman raporlarında belirtilmiştir. Özellikle 1990 yılında tiyatronun çevresinde hayvan çadırları kurarak içinde gösteri yapan Moskova Devlet Sirki'nin etkinliklerden dolayı statik bozulmaların daha çok ilerlediği kaydedilmiştir. Bu tiyatroda yığma yapılarda sıkça gözlenen ani çökmelerin de olabileceğine dikkat çekilerek, 1994 yılından itibaren her türlü gösteri ve etkinliğe kapatılmıştır. Tehlikeli bölge sayılan üst oturma sıraları hariç, sadece belirli bir alan ziyaretçilere açılmıştır. Tiyatronun korunması için büyük uğraşlar veren arkeolog restoratör Ülkü İZMİRLİGİL siyasi baskılar sonucu ani kararla bu uygulamanın değişebileceği endişesini duymaktadır.

Efes Tiyatrosu

Telmessos Tiyatrosu

Kullanımlardan payını alan Efes Antik Tiyatrosu günümüzde ayakta kalabilen, 24 bin kişilik kapasitesi ile dünyanın en büyük antik tiyatrolarından biridir. Tiyatronun kullanımı yöresel festivallerle başlamış, uluslararası konserlerle bu etkinliklor devam etmiştir. Çökme tehlikelerinin antik dönemlerde bile yaşandığı bilinen tiyatronun kullanımına ilişkin kaygılar kurtarma çalışmaları yapan Stefan KARWIESE tarafından defalarca dile getirilmiştir.

Efes Antik Tiyatrosu bu yıl Eylül ayında restorasyon ve korumaya yönelik çalışmalar nedeniyle şimdilik etkinliklere kapatılmıştır.

Şu anda etkinliklere açık olan Aspendos ve Side Tiyatrolarına gösterileri ne yazık ki ulusal basınımız özendirici bir biçimde halka lanse etmektedir. Bu da halkı tarihi mekanlarda gösteri izlemenin daha cazip olduğu düşüncesine itmektedir.

Fethiye'nin en merkezi yerinde, turizmin en yoğun ve canlı olduğu Limanda yer alanTelmessos Tiyatrosu'nun kullanım durumu yukarıda belirtilen tiyatrolardan çok daha farklı ve vahimdir. 1993 yılında Fethiye Müze Müdürlüğünce kazılan tiyatro 1996 yılında her türlü etkinliğe açılmıştır. Hiç bir restorasyon çalışması yapılmadan, drenajı tesbit edilmeden ve statik raporları olmadan yapılan bu etkinliklerin vereceği zararların telafisinin mümkün olamayacağı konusunda ilgili makamlara devamlı yazılar gönderilerek, Telmessos Tiyatrosunun kullanımı tarafımca önlenmeye çalışılmıştır.

Kullanıma, açılan tiyatrolar için belirli kısıtlamalar getirilerek denetleme mekanizmalarının oluşturulması gereklidir. Özellikle Güney Sahillerindeki tiyatrolarda yapılan kavun, karpuz, domates, horoz güreşi, yağlı güreş, deve güreşi gibi etkinliklerden uzak tutularak, kullanılacak yapının fiziksel ve kültürel uygunluğuna dikkat edilmelidir. Bu yerlerin gelir getirisi yüksek ticari merkezler haline getirilmesi durumunda onarım ve koruma sağlamak mümkün olamayacaktır.

SEMİNER SONUNDA OLUŞAN BİLDİRGEYİ MÜZE VE EĞİTİM KONUSUNDA İLGİLİ, DUYARLI VE KARARLI KESİMLERİN, BİLİMSEL KURUMLARIN VE KAMUOYUNUN DİKKATİNİ ÇEKECEĞİNİ DÜŞÜNEREK BURADA YAYINLAMASI UYGUN BULDUK.

ODTÜ GELİŞTİRME VAKFI, A.Ü. EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ, ANKARA ALMAN KÜLTÜR MERKEZİ İŞBİRLİĞİ İLE 30 EYLÜL 2 EKİM 1999 TARİHLERİ ARASINDA MÜZE VE EĞİTİM SEMİNERİ GERÇEKLEŞTİRİLDİ

1) Müze Pedagojisi, temel eğitimde ve yaşam boyu eğitim sürecinde yaşantılara dayalı çok yönlü öğrenme ve yaşam alanları olarak müzelerin etkin kullanımını içermektedir. Bu alan, müze ve galerilerin her yaş insan için ideal bir öğrenme ve kültür ortamı olması ve yaşamla bağlantılı olarak verimli kullanılabilmesini ve yaşatılmasını amaçlar.

Tarihsel ve kültürel kaynaklar yönünden zengin ve çok değişik kültürlerin sürekli etkileşim içinde olduğu Türkiye'de insanlar için kültür, iletişim ve aktif öğrenme ortamı olarak müzeler ve Müze Pedagojisi, toplumsal kaynakları, insanları, eğitim ve diğer ilgili kurumları, öğretmeni ve öğrenciyi bir araya getirebilecek bir alandır.

2) Türkiye'deki müzelerde yukarıdaki felsefeye uygun olarak eğitilmiş, uzmanlaşmış müze padagogları istihdam edilmelidir. Üniversitelerin ilgili bölümleri, Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili demokratik kitle örgütlerince, gereksinim duyulan müze pedagogunun kısa sürede yetiştirilmesi gereklidir.

3) Müzelerin temel işlevi eğitici olmalarıdır. Bu eğitim, ister doğrudan bilime ve bilgiye, ister duygu ve sezgilere yönelsin, bireye kattığı yaşantısal zenginliklerle ona yeni ufuklar açar bilişsel ve duyuşsal açıdan onu donatır, onu daha yaratıcı bir yaşama yöneltir, bireye gerekli tarih bilinci ve çevre bilincini verir. Kısaca müzeler, bilgisel öğrenmenin yanısıra, duyuşsal ve yaşantısal öğrenmenin de sağlanacağı bir ortamdır.

Bu işlevi, müze çalışanlarına ve yöneticilerine, okul yöneticilerine, sınıf öğretmenlerine, sanat eğitimcilerine, sanat eğitimbilimcilerine, tarih, sosyoloji, sanat tarihi vd. çeşitli alan öğretmenlerine ve velilere önemle anımsatıyor; örgün ve yaygın eğitimde müze eğitimbilimine gereken önemin verilmesi için ilgili her kesimi çalışmaya çağırıyoruz.

4) Bunun gerçekleşmesi için bu andan başlayarak aşağıdaki düzlemlerde çalışmaların ivedilikle başlamasını diliyoruz.

- Gönüllü okullar ve müzeler ile kurulacak iletişimle pilot uygulamalara yer verilmesi. Okullardaki öğretim programlarıyla eş zamanlı program ve etkinliklerin düzenlenmesi.
- Türk Eğitim sisteminde ve Müzecilik çalışmalarında oldukça yeni bir kavram olan Müze Pedagojisi'nin görev alanı, kapsamı, yöntemleri, amaçları konularında oluşabilecek kavram kamaşasına düşmemek için kuramsal çalışmalar yapılması.
- Müze pedagoglarının görev analizinin yapılması.
- Öğretmen yetiştiren yüksek eğitim kurumlarına müze ve eğitim dersinin konması.
- Türkiye'de bu alanda yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarının kamuoyuna duyurulması.
- Şu anda görev yapmakta olan öğretmenler için okulöncesi ve ilk öğretimden başlanarak her basamakta, Milli Eğitim Bakanlığı'nca düzenlenen hizmetiçi eğitim programlarında müze ve eğitimle ilgili bilgi, beceri ve tutumların geliştirilmesi (okulöncesi öğretmenleri için bu durum yaşama geçirilmiştir).

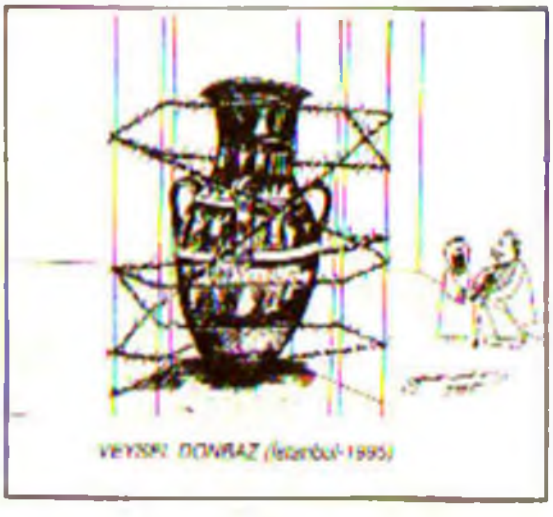

- Müzelerde çalışan uzman elemanlara gerekli pedagojik bilgilerin ve kendi uzmanlık alanları dışında gerekli olan diğer sosyo

kültürel veya da bilim alanlarının bilgilerinin, hizmetiçi eğitim programlarıyla verilmesi.

• Yukarıda önerilen iki hizmetiçi eğitim programının disiplinlerarası bir yaklaşımla ve üniversitelerin ilgili birimlerinin öğretim elemanları, değişik alan uzmanları, Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı temsilcileriyle bir an önce hazırlanması.

• Gerekli durumlarda müzelere farklı alan uzmanları çağrıla-ak yoğunlaştırılmış tema çalışmalarının yapılması.

• Ayrıca müzelerde rehberlerin Drama, Oyun ve Sanat Eğitimi konularında bilgilendirilmesi ve Turizm Rehberliği Sertifikası programlarında bu tür alanlara yer verilmesi.

YENER ÇAKMAK /İstanbul 1994/

• Üniversiteler, Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı, konuyla ilgili demokratik kitle örgütleri (Arkeologlar Derneği, Müzeciler Derneği, TMMOB, SEDER gibi) arasında Müze pedagoji çalışmalarına yönelik iletişim ortamlarının sağlanacağı bir ÇATI ORGANİZASYONU'nun ve/veya Müze Hizmetleri Merkezi'nin ya da MÜZE GÖNÜLLÜLERİ (anne babalar, ev hanımları, lise ve üniversite öğrencileri ve ilgili kişilerin katılımı ile) organizasyonunun oluşturulması.

• Müze gezilerinin gereken ciddilikle ve bir müzede en az yarım günlük bir sürede yapılması için, her okulun çaba göstermesi ve müze gezilerinde randevulu gezilere yönelmesi.

• Geziye katılacak öğretmenlerin, gezilecek müzeyi ya da sergiyi kesinlikle önceden ve bir yetkiliden bilgi alarak gezip görmesinin sağlanması.

• Müze gezilerinin elverdiğince eğitim öğretim programlarındaki ders, konu ve ünitelerle bağlantılı olarak düzenlenmesi, yerel tarih çalışmalarına müzelerin olanak tanıması.

• Ders kitaplarına çeşitli müzelerdeki nesnelere ilişkin bol sayıda ve nitelikli fotoğraflarla örnekler konması.

• Müzelerde fazlaca yığılmış obje ve eşyalar yerine, seçilmiş nesne ve eserlerin sergilenmesi; bu sergilemenin kültürlerarası kıyaslamalara yol açabilen başka sergilerle desteklenmesi; sergilenen nesnelerin belli aralıklarla değiştirilmesi.

• Müze ve sergi ortamlarında kopya nesnelere dokunulabilecek, onlar hakkında görsel işitsel yöntemlerle bilgi sahibi olunabilecek, bu nesneleri canlandırmacı oyunlarla (eğitsel drama) özellikle genç izleyicilerin yaşamlarına geçirebilecekleri uygun mekan ya da ortamların olması.

• Müze ve sergi ortamlarında uygun müziklerin çalındığı, resim boyama, çeşitli üç boyutlu çalışmalar (seramik, kil, alüminyum levha vb.) yapılabilecek mekan ya da ortamların hazır tutulması.

• Tanıtım yazılarının canlı, yaşayan, akıcı ve hedef gruplarına uygun bir dille yazılması, her türlü bilgiyi içeren kataloglar, müze etkinliklerini duyuran ve açıklayan bülten ve afişlerin çağdaş, çarpıcı tasarımlarla hazırlanması.

• Müze ortamlarında müzenin temel amaç, ilke ve önemini engellemeyecek şekilde yan etkinliklere (konferans, konser, aktüel sergi, gasteri, kitap sunumu, imza günleri, drama tiyatro çalışmaları, sinema gösterileri, vd.) yer verilmesi.

• Yukarda sayılan çalışmalarda yaşlıların ve özürlülerin de dikkate alınması.

B. Yılmaz ŞİMŞEK
Arkeolog

Değerli meslektaşlarımız bültenimizin bu köşesinde sizleri geçmişe götürüp anılarınızı tazelemek istiyoruz. Bu köşemizde sizlerden gelecek fotoğraf, belge ve anılara yer vereceğiz. Bu sayımızda Yılmaz ŞİMŞEK'in özverili müzeci meslektaşlarımızla ilgili bir anısına yer veriyoruz.

MÜZELERDE ANILAR

Müzelerimiz geçmişi geleceğe bağlayan köprülerdir. Bu her alanda doğrudur.

Her meslektaşımızın müzelerde çalıştığı dönemlerde muhakkak ilginç olan, belleklerinden çıkmayan anıları vardır. Bu anılar kimi zaman geçmişteki kişileri anmak, kimi zaman da bazı olaylar karşısında örnek olarak hatırlanması gereken özverili davranışlardır.

Müzelerde uzun yıllar çalışmış bir meslektaşınız olarak hiç unutamadığım bir anıyı sizlere aktarma istiyorum:

1967 yılında Antalya Müzesinde müze asistanı olarak çalışırken, yine aynı müzede görevli olan arkadaşım rahmetli Naci EREN ile birlikte, bir hafta sonu Alanya'ya gezmeye gittik. Alanya'da müze açılması çalışmaları devam ediyordu. Müze binası bitmiş bahçe tanzimleri yapılacaktı. Hatırlıyabildiğim kadarıyla ilk bahar aylarıydı. Alanya Müzesinin bahçesi yüksek boylu yabani otlarla kaplıydı. Müze müdürü Sayın Fikri ONGAN'ın eline bez dolayarak otları temizlemeye çalıştığını, müze bekçisinin ise müze binasının kapısında oturup gazete okuduğunu gördük. Naci EREN arkadaşımız müdür Fikri ONGAN'a hocam diye hitap ederek, "bekçi oturuyor sen niye otları yoluyorsun?" diye sorunca, müdür; "Bekçimiz sabahtan beri ot yoluyor, zavallı yoruldu, oturup biraz dinleniyor, biraz da ben otları yolayım, yardım edeyim" dedi. Bahçeyi temizletmek için haftaya işçi tutacağını ancak işçiye fazla para vermemek için kendilerinin de temizlik yaptıklarını söyledi.

Aradan yıllar geçti. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünde Şube Müdürü olarak çalışırken; 1984 yılının bir kış günü Alanya Müze müdürü Sayın Fikri ONGAN bey odama geldi. Anadolu Medeniyetleri Müzesine bağlı bir birim olan Roma Hamamı'nda görevine devam ettiğini, Genel Müdürle görüşmek istediğini söyledi. Genel Müdürle ne konuda görüşeceğini merak ederek sordum. O da bana dediki, "malum Ankara'da kış çok soğuk geçiyor, yakacak odunumuz, kömürümüz bitti. Gündüzleri paltomuzla oturuyoruz ama gece bekçimiz soğuktan donuyor. Bu konuda Genel Müdürden bize yardımcı olmasını isteyecektim." dedi. Mahcup bir vaziyette konuyu Genel Müdüre intikal ettirdi, söz aldı ve içi rahat olarak görevine döndü. İlk etapta Genel Müdürlük bahçesinden budanan ağaçla ve bahçedeki sıranın kömüründen Roma Hamamı'na gönderildi.

Burada sizlere anlatmak istediğim; bu camiada herşeye ragmen özveriyle görevlerini yapmaya çalışan nice adsız Osman HAMDİ'lerin olduğudur.

Müzeciliğimizin bugünkü aşamalara gelmesinde katkıları olanların unutulmaması, bu teşkilata emek vermiş meslektaşlarımızın hiç olmazsa yılda bir kez Müzeler Haftasında hatırlanması onları mutlu eder.

Her meslektaşımızın müzelerde çalıştığı dönemlerde muhakkak ilginç olan, belleklerinden çıkmayan anıları vardır. Bu anılar kimi zaman geçmişteki kişileri anmak, kimi zaman da bazı olaylar karşısında örnek olarak hatırlanması gereken özverili davranışlardır.

Selahattin Kor'un albümünden

Ayaktakiler, soldan sağa: *Nihat Sümer, Semih ..... , Mehmet Yılmaz, Gürbüz Alp, ..., Osman Ünsal, Mahmut Akok, Kayhan Dörtlük, Hikmet Gürçay, Tanju Anlağan, Raci Temizer, ... Nemika Altan, Osman Aksoy, İnci Bayburtluoğlu, Işık Bingöl, İdris Özmen, ..., Musa Kurum, ..., Selahattin Kor.*

Oturanlar, soldan sağa: *Hakkı Alhan, Ahmet Tırpan, Gürkan Toklu, Savaş Savcı, Dündar Tokgöz, Burhan Tezcan, Yaşar Canbaş, Yılmaz Şimşek, Zafer ..... , Ali Kılıçkaya, Kadri Sayılgan, Erdoğan Erol, Reçep Meriç.*

MİRAS OLARAK DEVRALDIĞIMIZ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI ULUSAL VE ULUSLARARASI PLATFORMLARDA DAHA GENİŞ KİTLELERE TANITMAK VE SEVDİRMEK, KÜLTÜRÜN CANLI VE SOMUT ÜRÜNLERİ OLAN BU ESERLERİN GELECEK KUŞAKLARA BİLİNÇLİ YA DA BİLİNÇSİZ TAHRİBATA UĞRATILMADAN AKTARILMASINA KATKIDA BULUNMALIYIZ.

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği

ULUSLARARASI ALANDA KÜLTÜR VARLIKLARININ KORUNMASI

Sibel ÖZEL

ALKIM YAYINLARI,
1998
İSTANBUL
461 sayfa
2.900.000 TL.

Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuku Anabilim dalında Yrd. Doç. Dr. olarak görev yapan Sibel ÖZEL'in doktara tezi olan bu kitap; bir doktora çalışmasında konuların bu denli kapsamlı olarak ele alınması açısından camiamız için sevindirici, konuya gösterilen duyarlılık ve ciddiyet açısından da memnuniyetle değerlendirilmesi gereken bir çalışma.

Teknik ayrıntıları hukuki kavramlarla tanımlayan, sorunlara yalın bir şekilde eğilen kitap: kültür varlıkları ile ilgisi olan herkesin ve her kurumun başvurucu niteliğinde bir yayın olup, bu hususta çıkarılmış ender ve en başarılı eserlerden biri.

Geçmişle gelecek arasında köprü oluşturan bir dönemin, bir toplumun belirleyici özelliklerini yansıtan, kültürel kimliğini oluşturan ve öncelikle gelecek nesiller için korunması gereken kültürel varlıkları her yönüyle ele alan yayın, dört ana bölüm ve dört kısım altında, bilinmeyen, az bilinen ya da soru işareti bırakan pek çok konuya değinmektedir.

İlk bölümde; kültür varlığı, kültür mirası tanımları ele alınmış, kültür varlığı tanımında kullanılan üç yönteme (teker teker sayma, sınıflandırma ve kategorilere ayırma) örneklerle değinilmiş, kültür varlığı üzerindeki mülkiyet hakkının niteliği, kavramın içerdiği anlamları ve tarihsel gelişimi ele alınıştır.

Yine bu bölümde; kültür varlıkları açısından geçerli olan iki temel prensip (evrensellik görüşü ve milliyetçi görüş) irdelenmiş, bunların çatışması verilmiştir. Bu arada, "iade" ve "geri verilme" kavramları arasındaki hukuki farklılığa değinilmiş, uluslararası düzenlemeler bu iki temel prensibe göre ayrı ayrı incelenmiştir. Kültür varlıklarının korunmasının "mülkiyet" kavramıyla olan yakın bağlantısı üzerinde durulmuş, iç hukuk mevzuatımız açısından değerlendirilmiş, kültürel varlık korumasında taşınır ve taşınmaz eşya ayrımı detaylı bir şekilde ele alınmış ve yasadışı dolaşımı örneklerle değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde; kültürel mirasın korunması hususundaki iç hukuk düzenlemeleri, maddi hukuka ilişkin sorular ele alınmış, kültür varlığı ihraç eden ülkelerle, ithal eden ülkelerin iç hukuk düzenlemelerinden örnekler verilmiş, yasadışı trafiğin önlenmesi konusunda köken ülkelerin yanısıra ithal eden ülkelerce de alınması gereken tedbirlere değinilmiş, bu bağlamda uluslararası alandaki farklı iç hukuk düzenlemelerinde karşılaşılan sorular incelenmiştir.

Ayrıca, kültür varlıklarının "iyi niyetle" ve kazandırıcı" zaman aşımı iktisabı açısından sorular ele alınmış, müzeler ve profesyonel kuruluşlar tarafından kabul edilen etik kurallar değerlendirilmiştir.

SİBEL ÖZEL

7. 11. 1965 yılında İstanbul'da doğdu. 1986 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesini birincilikle bitirdi. 1987 yılında aynı Fakültede Devletler Özel Hukuku Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak işe başladı. 1988 yılında "Akreditif ve Hukuki Niteliği" isimli teziyle yüksek lisansını tamamlayıp, 1989 – 90 yıllarında Exeter Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak çalıştı. Sibel ÖZEL 1997 yılında " Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması" isimli teziyle doktorasını tamamladı. Doktorasını yaparken La Haye Uluslararası Hukuk Akademisinde Prof. SİEHR'in "Art Trade and Law" seminerine katıldı. Max – Planck – Institut'den aldığı burs ile Hamburg'da doktora tezinin önemli bir bölümünü yazma olanağını buldu. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuku Anabilim Dalında Yrd. Doç. Dr. olarak görev yapmakta. Uluslararası ticaret ve kültür varlıklarıyla ilgili yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. Ayrıca ABD'de yayınlanmış olan "The Law of Cultural Property and Natural Heritage" isimli kitapta Türk mevzuatını anlatan bir yazısı bulunmaktadır.

Doç. Dr. Sevil GÜLÇUR

UZAY ARKEOLOJİ

Son yıllarda giderek artan bir hızla geleneksel haritaların yerini almaya başlayan uydu görüntüleri, başlangıçta gelişmiş ülkelerin askeri amaçlarla destekledikleri uzay teknolojilerinin bir ürünüdür [1]. Soğuk harbin bitiminden bir süre sonra, sivil kullanıma açılan uzaktan algılama sistemleri, değişik kurum ve kuruluşlarca hemen kabul görerek doğal kaynakların saptanması, tarım ve orman alanlarının denetimi, çevre kirliliği, kentleşme, haberleşme gibi çeşitli konularda ve çok yönlü kullanılmaya başlamıştır. Arkeolojik alanları uzaktan algılama çabaları ise "Uzay Arkeolojisi" kavramını doğurmuştur[2].

Uydu görüntülerinin elde edilmesindeki ana kural, yer yüzündeki her nesnenin güneşten aldığı ışınları farklı düzeylerde, radyasyon dalgaları niteliğinde uzaya yansıtmasıdır. Değişik oranlardaki bu yansımalar, uydulardaki optik okuyucular tarafından kaydedilerek yer yüzü istasyonlarına geri sinyallenir. İstasyonlara ulaşan sinyaller, özel yöntemlerle belirli bantlar içinde yer alan renklere ve bunların çeşitlemelerine dönüştürülerek, görüntü niteliğinde okunmaları sağlanır. Bu haritaların çözme oranları küçüldükçe ayrıntı oranları artar. Buna göre 10 çözme güçlü (10 m x 10 m = 1 piksel / nokta) bir uydu görüntüsünden elde edilecek bilgi, 30 çözme güçlü bir görüntüden üç kat daha uydu görüntüleri yanısıra, toprağın içini de tarayabilen radar görüntüleri, çift kullanıldığında stereoskopik görüntü veren uydu fotoğrafları da elde edilmeğe başlanmıştır. Her sistemin kendine has özellikleri vardır. Örneğin SPOT (Fransa), LANDSAT (USA) ve IRS (Hindistan) gibi optik sisteme sahip uydularla iyi görüntü elde edilmesi koşulu, gün ışığı ve bulutsuz bir havadır[3]. Buna karşılık gün ışığı ve hava koşulları radar görüntülerini etkilemez. Bu sistemler, kendi enerji kaynaklarını kullanan aktif görüntüleme sistemleridir arkeoloji alanında kullanım alanı giderek yaygınlaşmaktadır[4]. Uydu fotoğrafları ise adından da anlaşılacağı gibi uydulardan elde edilmiş siyah - beyaz, ancak sınırlı bir alanı kapsayan fotoğraflardır.

Uydu görüntüleriyle çalışmada ön koşul, gerekli donatımları içeren, yüksek kapasiteli bilgisayar sistemleri ve bu sistemlerle çalışmayı bilen, gerekli programları üretebilecek uzaktan algılama ve görüntü işleme uzmanlarıdır. Çeşitli ajanslar aracılığıyla yurt dışından temin edilen ham görüntüler, önce bir bilgisayara aktarılır. Daha sonra görüntüler, varılmak istenen hedefler göz önünde tutularak üzerinde çalışılabilir hale getirilir. Bir kaç örnek vermek gerekirse, uzaydan belirli bir açıyla alınan görüntünün kuzeyi, coğrafi kuzeyle çakışmaz. Bu nedenle önce görüntüsü üzerinde belirlenen iki nokta arasındaki uzaklık, coğrafi uzaklıkla da çakışmayabilir. O halde, görüntü manipule edilerek bu farklılık da giderilmelidir. Yer yüzüne siyah beyaz sinyallenen bir görüntü elde etmek için aynı bölgeye ait, farklı uydulardan alınmış görüntüler birbiriyle çakıştırılabilir. Görüntüler, saptanması istenen nesneleri daha iyi seçebilmek için çeşitli renk filtrelerinden geçirilebilir.

Başta da değinildiği gibi optik okuyucularca algılanan, nesnelerin uzaya yansıttığı ışımalarıdır. Bir nesnenin ışı-

ma yoğunluğu, o nesnenin görüntü üzerindeki imzasıdır. Türdeş nesneler ortak ışıma paydaları yardımıyla, bir diğer söylemle ortak imzalarıyla tanınır. Uzaktan algılama ve görüntü işleme uzmanlarınca belirlenen bu imzaların bilgisayar tarafından da tanınması sağlanırsa, aranan nesneleri otomatik olarak belirleme olasılığı da doğar. Örneğin bu yöntem, tarım alanlarının denetiminde ya da bitki zararlılarıyla mücadelede uzun yıllardan beri rahatlıkla kullanılmaktadır. Ancak böyle bir programı gerçekleştirebilmek için taranması gerekli alanlardaki bitki türlerinin büyüme ve zararlıların yayılma evreleri doğrultusunda kaydedilmiş, yıllık, bir ya da birden fazla görüntüye ihtiyaç duyulacaktır.

Uydu haritalarının arkeolojik ören yerleri açısından taranmasında, bir diğer söylemle uzaktan algılamada en önemli sorunlardan biri boyut sorunudur. Boyut sorunu, görüntü ve buluntu alanı ölçekleri bağlamında iki yönlüdür. Buna göre geniş alanlara yayılı, toprak üstü mimari kalıntıları da içeren Efes, Bergama, Priene gibi kentsel Klâsik Dönem yerleşmeleri daha kolay uzaktan algılanabilirken höyük, tümülüs benzeri oluşumların saptanmasında küçük ölçekli görüntülerde bile güçlük çekilecektir. Bunlar arazi üzerinde belirgin bir yükselti oluşturup kent, türü yerleşmeleri ya da anıtsal boyutlu yığmaları içerseler bile, çoğunlukla doğal çevrenin toprak yapısına uyumlu kütlelerdir. O halde uzaktan algılamada önemli faktörlerden biri de, taranan alanın yapısıdır. Optik sistemli algılayıcılarda kurak ve düz alanlar, engebeli ve sulak alanlara göre daha avantajlıdır. Yollar, her tür uydu görüntüsünde en kolay ayırdedilebilen nesnelerden biridir. Farkedilme nedenleri, arazi üzerinde yarattıkları depresyondur.

Arkeolojik alanları doğrudan saptayacak programlar ise henüz geliş-

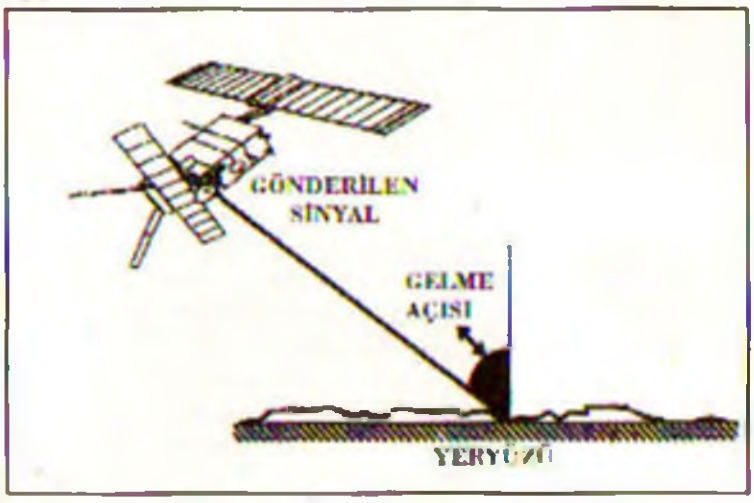

tirilememiştir. Saptamaların çoğu, önceden bilinen alanların görüntü üzerinde gözle tanınması ya da bir GPS (Küresel Konum Belirleme) yardımıyla saptanan konumların görüntü üzerine aktarılması şeklinde gerçekleşmektedir.

Arkeolojiye uygulanabilir uzaktan algılama yöntemlerinin geliştirilmesinde diğer araştırma alanlarında elde edilen deneyimler ve yeni geliştirilmekte olan görüntü işleme sistemleri yol göstericidir.

1 Uydu görüntüleriyle ilgili bilgiler İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalı ve TÜBİTAK/MAM Uzay Teknolojileri Bölümü arasında ortaklaşa gerçekleştirilen Uzay Arkeolojisi Orta Anadolu Pilot Projesi - İ.Ü Rektörlüğü Araştırma Fonu GP8 / 27061997 - kapsamında derlenmiştir, ayrıca bkz. "Aksaray, Niğde ve Nevşehir illeri 1995 Ortak Yüzey Araştırması", XIV Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara 27-31 Mayıs 1996 (1997), 401-412

2 Detaylı bilgi için bkz.: UNESCO Newsletter Space Archaeology 1 : 1, 1996 ve aynı dergi içinde S. Marsumata -i vinsen, Introducion to the International Space Archaeology Programme.

3 F.Fl - Baz. "Space Age Archaeology", Scientific American, August 1997, 40 - 45.

4 Bilim ve Teknik 359, 1997, 34 vdd; arkeolojik uygulaması için bkz.: "NASA uses radar to unlock secrets of ancient Cambodian city" SCI - TECH Space storypage, CNNIN interactive, CNN. com (February 12, 1998).

Arkeologlar

ARKEOLOGLAR

DENİZ SOM
Cumhuriyet
11.12.98

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği nasıl bir dernektir? Dernek üyesi arkeologların çocuklarına sünnet düğünü düzenler, bürokrat ve siyasiyelere üstün hizmetlerinden dolayı sık sık plaket verir, dernek üyeleri kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin görevleri sırasında istenen imzaları atarsa memleket yararına çalışan çok iyi bir dernektir!

Yok eğer, Kültür Bakanlığı eliyle ülkenin doğal ve kültürel mirasının yağma ve talanına karşı çıkar, eski eser kaçakçılığının ve müze soygunlarının peşine düşer, eski eserlerin koleksiyonerlere gizlice çekilmesine itiraz eder, hukuk dışı uygulamalara karşı sesini yükseltir, bilimsel sempozyumların politik malzeme yapılmasını engellerse memleket hayrına çalışmayan kötü bir dernektir!

O zaman ne yapılır?

Örneğin başta yönetim kurulu olmak üzere üyelerine haddeleri bildirilir!

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Genel Başkanı Prof. Dr. **Levent Zoroğlu**, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu üyeliğinden alınır. Genel Sekreter **Özgür Çevga**, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ndeki görevine son verilip Erzurum'a sürülür. Örgütlenme Sekreteri **Kubilay Özkul**, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Tespit Dairesi Başkanlığı'ndan alınıp, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne arkeolog kadrosuyla gönderilir. Dernek sayman **Emine Aynur**, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Personel Dairesi Başkanlığı'ndan alınıp Etnografya Müzesi'ne arkeolog yapılır. Dernek İstanbul Şubesi Başkanı **Şeniz Atik**, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nde çalışırken Adana'ya gönderilir. Dernek üyesi **Asuman Çavuş**, İstanbul 2 Numaralı Koruma Kurulu Müdürlüğü'nden Arkeoloji Müzesi'ne çekilir. Dernek üyesi **Ayfer Aker**, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınlar Daire Başkanlığı'ndan Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü'ne arkeolog olarak atanır. Dernek üyesi **Ferruh Gerçek** Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Şube Müdürlüğü'nden Kültür Merkezleri Şube Müdürlüğü'ne verilir. Dernek üyesi **Musa Kurum**, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ndeki görevinden Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzesi'ne arkeolog olarak gönderilir. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ndeki dernek üyeleri **Nesrin Çelem, Nurettin Çelem** emekliliğini istemek, **İlknur Kasap** istifa etmek zorunda bırakılır.

"Kültür değerleri bilgisiz kişilerin elinde"

Cumhuriyet
12.11.98

"Kültür değerleri bilgisiz kişilerin elinde"

ASUMAN ARACIOĞLU

İZMİR – Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarına mimar ağırlıklı ve bakanlığın kadrolu personelinin atanmasına tepki gösterilirken bakanlığın kültürel değerleri korumakla yükümlü kurumların başına "bilgisiz ve sorumsuz" kişileri getirdiği belirtildi.

İzmir'deki koruma kurullarına üniversitelerden bilim adamları yerine Kültür bakanlığı'nın kadrolu personelinin atanması ile ilgili İzmir Çevre Hareketli Avukatları'nca bakanlığa yapılan başvurunun ardından Türkiye'nin diğer bölgelerindeki kurullara da aynı yönde atamaların yapıldığı öğrenildi. Bilindiği gibi İzmir 1 No'lu Koruma Kurulu'na üye olarak, İzmir İl Kültür Müdürlüğü'nde görevli **Feridun Çopuroğlu** ve **Fatma Sedes**; İzmir 2 No'lu Koruma Kurulu'na Eskişehir Koruma Kurulu Şube Müdürü **Hülya Çopuroğlu** ve Ankara Koruma Kurulu'nda raportör olarak çalışan **Şükran Şenyollu** atanmıştı.

Öte yandan yine bakanlık personelinden, Kültür Merkezleri Daire Başkanı Mimar **Aynur Mutluoğlu** Eskişehir Koruma Kurulu üyeliğine, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden Sanat Tarihçisi **Fahriye Bayram** Eskişehir Koruma kurulu üyeliğine, Kültür Tabiat Varlıkları Koruma Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Mimar **Gülsen Doğan** Nevşehir Koruma Kurulu üyeliğine, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Genel Müdürlüğü'nden Mimar **Meral Menekşe** Konya Koruma Kurulu üyeliğine, Adana Rüle ve Anıtlar Müdürlüğü'nden **Erol Doğan** Adana Koruma Kurulu üyeliğine, Ankara Etnografya Müzesi Sanat Tarihçisi **Mehmet Yaldız** Bursa Koruma Kurulu üyeliğine, Ayasofya Müzesi arkeologlarından **Erdoğan Bilen** Eskişehir Koruma Kurulu üyeliğine atandı.

İzmir Çevre Hareketli Avukatları, koruma kurullarına bakanlık personelinin atanmasını, "özerk ve bilimsel" niteliği son derece önemli olan kurulların bu özelliğine gölge düşürecek bir uygulama olarak nitelendirirlerken Arkeologlar Derneği de sert tepki gösterdi. Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Genel Sekreteri **Özgür Çevga**, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Kurulları Yönetmeliğinin 8. maddesinde, koruma kurullarına bakanlıkça atanacak üç temsilcinin, "halen yükseköğretim kurumlarının arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık ve şehircilik dallarında öğretim üyesi veya emekli olmuş öğretim üyesi olması tercih edilir" denildiğine dikkat çekti. Bu maddeye göre, kurullara atanacak bakanlık temsilcilerinin öncelikle üniversitelerden seçilmesi gerekliliğini kaydeden Çevga, şu görüşleri savundu:

"Oysa son atamalar; Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kadrolu personeli arasından seçilerek yapılmıştır. Yıllardır koruma çevrelerce kurulların bilimsel ve özerk yapıya kavuşturulmasının gerekliliği savunulurken burada iki hususun sorgulanması gerekmektedir. Kamu çalışanı bir kurul üyesinin siyasi ve yönetsel baskılara direnç gösteremeyeceği bilinmektedir."

Aramıza katılanlar

Derneğimize Üyelik Başvurusunda Bulunan

Şeyda GÜLKESEN	Bankacı	Çeşme
Pınar DÖĞERLİ KAFAOĞLU	Turizmci	Fethiye
A. Feyyaz SUBAY	Sualtı Arkeologu	Bodrum
Ercan KAFAFÇI	Serbest	Bergama
Cem DÜZGÜN	Bursa Müzesi	
Özlem OYMAN	Master Öğrencisi	A.Ü.DTCF

Asil üyeliğe,

Sema GÜNDÜZ	Ürgüp Müzesi

Fahri üyeliğe kabul edilmişlerdir.

Üyelerimizden haberler

Derneğimiz Genel Sekreteri ***Özgür ÇAVGA*** Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nden Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğüne, Fethiye Müze Müdürlüğü Arkeologu ***Cengiz ASLANTAŞ*** İzmir Müze Müdürlüğü'ne, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müze Araştırmacısı ***Cem DÜZGÜN*** Bursa Müzesine Geçici Görevle, A.Ü. D.T.C.F Önasya Arkeoloji Ana Bilim Dalı Yrd. Doç. kadrosunda bulunan ***Fikri KULAKOĞLU***, Doçent kadrosuna, Hacettepe Üniversitesi Önasya Arkeolojisi Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlileri ***Nazlı ÇINARDALI***, ***Halil TEKİN*** ve ***Bora UYSAL*** doktora çalışmalarını tamamlayarak Yrd. Doç. kadrosuna atandılar. Derneğimiz Yönetim Kurulu Üyesi ***Emine AYNUR*** Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğündeki Daire Başkanlığı görevine Mahkeme kararıyla tekrar döndü. Derneğimiz Üyesi ***Ayfer AKER*** emekliye ayrıldı.

Duyuru

KÜLTÜR BAKANLIĞI DÖNER SERMAYE
VE İŞLETMELERİ MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ
YÖNETİM KURULUNUN ALDIĞI
4.10.1998 GÜN VE 1998 / 586 SAYILI
KARARA GÖRE
ARKEOLOJİ VE ARKEOLOGLAR DERNEĞİ
KARTI TAŞIYAN ÜYELERİMİZ
MÜZE VE ÖRENYERLERİNE
2000 YILI NİSAN AYINA KADAR
ÜCRETSİZ GİREBİLECEKLERDİR.

LAMA
SHIPPING
TRAVEL AGENCY

Hamam Sk. No:3/A 48300 FETİHİYE - TÜRKİYE
Telex:50839 Tel: (0.252) 614 49 64 Fax:614 99 85

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 398 06046 ULUS/ANKARA